

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**ANTALYA İLİNDE SERADA SEBZE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMECİLERİN
GİRİŞİMCİLİK DAVRANIŞLARI VE KARARLARININ İNCELENMESİ**

Furkan YİĞİT

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞUBAT 2019

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**ANTALYA İLİNDE SERADA SEBZE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMECİLERİN
GİRİŞİMCİLİK DAVRANIŞLARI VE KARARLARININ İNCELENMESİ**

Furkan YİĞİT

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞUBAT 2019

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**ANTALYA İLİNDE SERADA SEBZE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMECİLERİN
GİRİŞİMCİLİK DAVRANIŞLARI VE KARARLARININ İNCELENMESİ**

**Furkan YİĞİT
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Bu tez Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından FYL-2018-3592 nolu proje ile desteklenmiştir.

ŞUBAT 2019

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ANTALYA İLİNDE SERADA SEBZE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMECİLERİN
GİRİŞİMCİLİK DAVRANIŞLARI VE KARARLARININ İNCELENMESİ

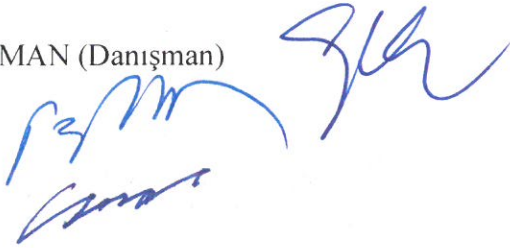
Furkan YİĞİT
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 08/02/2019 tarihinde jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Süleyman KARAMAN (Danışman)

Prof. Dr. Burhan ÖZKAN

Prof. Dr. Hasan VURAL

ÖZET

ANTALYA İLİNDE SERADA SEBZE ÜRETİMİ YAPAN İŞLETMECİLERİN GİRİŞİMCİLİK DAVRANIŞLARI VE KARARLARININ İNCELENMESİ

Furkan YİĞİT

Yüksek Lisans Tezi, Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Süleyman KARAMAN

Şubat 2019; 48 sayfa

Ülkemizde tarımsal üretimde önemli bir yere sahip olan Antalya ilinde serada sebze üretimi gelişmiş düzeydedir. Sera sebzesi üretimi istihdam yaratılmasının yanı sıra iç ve dış piyasaların talebine ve ülke ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Günümüz tarımsal piyasalarının küreselleşmesi, daha etkin bir rekabetin sağlanabilmesi açısından tarımsal işletmecilerin girişimci davranışlarda bulunmasını gerektirmektedir. Girişimcilik davranışları ve işletmecilerin karar mekanizmaları, bu kapsamda üzerinde durulması önem arz eden bir konu haline gelmiştir. Bu çalışmada Antalya ilinde serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik davranışları ve kararlarını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Araştırma kapsamında girişimciliğe yönelik niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolleri ve işletmecilerin girişimcilik davranışlarına uyumluluğu güvenilirlik analizi ile incelenmiştir. Ayrıca çalışmada kullanılan Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde davranışsal, normatif ve kontrol inançlarının belirtilen bileşenlere etkileri ve ilişkileri korelasyon analizi yardımıyla değerlendirilmiştir. Antalya ilinde 180 işletmeci ile yüz yüze yapılan anket çalışması sonucunda işletmecilerin girişimciliğe yönelik niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin pozitif olduğu bulunmuş, bu değişkenlerin girişimcilik davranışlarının ölçülmesinde tutarlı bir ölçüm yöntemi olduğu hesaplanmıştır. İşletmecilerin niyetleriyle tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolleri arasında genel pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. İşletmecilerin girişimcilik davranışına yönelik genel tutumları ile davranışsal inançlarının, öznel normları ile normatif inançlarının ve algılanan davranış kontrolleri ile kontrol inançlarının da ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Özellikle girişimciliğe yönelik tutumun satışları artırma inancı ile, öznel normun meslektaşlar ve iş arkadaşlarından hissedilen baskı inancı ile aynı yönde değiştiği belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER: Niyet, Planlanmış Davranış Teorisi, Seracılık, Tarımsal girişimcilik

JÜRİ: Doç. Dr. Süleyman KARAMAN

Prof. Dr. Burhan ÖZKAN

Prof. Dr. Hasan VURAL

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF ENTREPRENEURIAL AND DECISION MAKING BEHAVIORS OF GREENHOUSE VEGETABLE PRODUCERS IN ANTALYA PROVINCE

Furkan YİĞİT

Msc Thesis in Agricultural Economics

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Süleyman KARAMAN

February 2019; 48 pages

Greenhouse vegetable production is at an advanced level in Antalya province, which has an important place in point of agricultural production in Turkey. Along with the employment of rural population, it meets the demands of domestic and foreign markets and contributes to the national economy. Globalization of today's agricultural markets indicates the need for agricultural operators to engage in entrepreneurial behavior in order to provide a more effective competition. In this context, entrepreneurial behaviors and decision-making mechanisms of producers have become important issues to be dwelled on. In this study, the factors which affect entrepreneurial behaviors and decisions of greenhouse producers were investigated. Intentions, attitudes, subejective norms and perceived behavioral controls and the compability of producers with entrepreneurial behaviors were examined thanks to reliability analysis. In the scope of the study, effects of behavioral, normative and control beliefs on stated components and relations with each other has examined by applying of correlation analysis. As a result of this survey which has been conducted with 180 greenhouse vegetable producers in the districts of Antalya, it was found that entrepreneurial intentions, attitudes, subjective norms and perceived behavioral controls of farmers were positive and measurement of these variables were coherent. Attitudes, social norms and perceived behavioral controls of farmers were also positively related with each other. It was concluded that general attitudes, social norms and perceived behavioral controls of farmers towards entrepreneurial behavior had positive correlations with their behavioral beliefs, normative beliefs and control beliefs respectively. Especially it was observed that the attitude towards entrepreneurship varies in the same direction with the belief about increasing sales just as social norms changes by the sense of feeling pressure of farmers from their colleagues.

KEYWORDS: Agricultural Entrepreneurship, Attitude, Greenhouse, Theory of Planned Behavior

COMMITTEE: Asst. Prof. Dr. Süleyman KARAMAN

Prof. Dr. Burhan ÖZKAN

Prof. Dr. Hasan VURAL

ÖNSÖZ

Serada sebze üretimi yapan işletmecilerinin girişimcilik davranış ve kararlarının incelendiği bu çalışmada, günümüzde önemi artan bir kavram olan girişimcilik bağlamında işletmecilerin kendilerini bir girişimci olarak nasıl gördükleri ve girişimcilik niyetlerini nasıl geliştirebileceklerinin üzerinde durulması hedeflenmiştir. Böylece tarımsal işletmelerde verimliliği yüksek, daha rekabetçi ve günümüz küresel piyasalarına daha uyumlu bir şekilde planlı üretim yapılma fırsatının somut bir zemine oturtulmasına katkı yapılabilceği düşünülmüştür. Bu çalışmayla birlikte, dünyada tarımsal girişimciliğin birbirinden farklı birçok boyutunda yapılan çalışmaları, Akdeniz ikliminin sunduğu koşullar sayesinde bölge nüfusuna bir hediyesi olan ve önemli bir geçim kaynağı haline gelen seracılık faaliyetlerini ve serada sebze üretimi yapan işletmecilerinin düşüncelerini inceleme fırsatı bulunmuştur.

Bu yüksek lisans tezinin oluşturulma sürecinde değerli bilgilerini ve akademik tecrübesini kararlılıkla harmanlayan tez danışmanım Doç. Dr. Süleyman KARAMAN'a, tezin değerlendirilmesinde önemli önerilerde bulunan jüri üyeleri Prof. Dr. Burhan ÖZKAN ve Prof. Dr. Hasan VURAL'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu sürecin her noktasında desteklerini esirgemeyen aile üyelerime, tüm değerli hocalarıma ve katkısı olan insanların her birine en derin duygularıyla teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
AKADEMİK BEYAN	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	viii
ÇİZELGELER DİZİNİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK TARAMASI	3
3. MATERYAL VE METOT	8
3.1. Materyal.....	8
3.2. Metot	10
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	14
4.1. Serada Sebze Üretimi Yapan İşletmelerin Sosyoekonomik Özellikleri.....	14
4.1.1. İşletmecilerin karakteristik özellikleri	14
4.1.2. İşletmelerin sürdürülebilirlik durumları.....	14
4.1.3. İşletmecilerin fırsatlara ve kaynaklara erişimleri.....	16
4.1.4. İşletmecilerin risk alma özellikleri	17
4.1.5. İşletmecilerin çiftçi örgütlerine üyelik durumları	18
4.1.6. İşletmelerin üretim deseni ve üretim planlaması	18
4.1.7. İşletmecilerin gelir, işletme kaydı tutma ve tasarruf durumları.....	19
4.1.8. İşletmelerin finansal özellikleri	20
4.1.9. İşletmecilerin üretilen tür ve çeşide karar verme faktörleri.....	21
4.1.10. İşletmecilerin teknolojiye ilişkin tutumları.....	22
4.1.11. İşletmelerin pazarlama yapıları.....	23
4.2. İşletmecilerin Girişimcilik Davranışları	24
4.2.1. İşletmecilerin girişimcilik niyetleri.....	24
4.2.2. İşletmecilerin girişimcilik tutumları	25
4.2.3. İşletmecilerin girişimcilik öznel normları.....	27
4.2.4. İşletmecilerin girişimcilik algılanan davranış kontrolleri.....	30
4.3. Planlanmış Davranış Teorisi Modelinin Güvenilirliği	32
4.4. Çiftçilerin Girişimcilik Niyetleri ile Tutum, Öznel Norm ve Algılanan Davranış Kontrollerinin İlişkisi	38

5. SONUÇLAR	43
6. KAYNAKLAR	46
ÖZGEÇMİŞ	

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Antalya İlinde Serada Sebze Üretimi Yapan İşletmecilerin Girişimcilik Davranışları ve Kararlarının İncelenmesi” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

08/02/2019

Furkan YİĞİT

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

TL: Türk Lirası

Kisaltmalar

AB: Avrupa Birliği

PDT: Planlanmış Davranış Teorisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1.	Anket kapsamına alınan ilçeler.....	10
Şekil 3.2.	Planlanmış Davranış Teorisi Modeli.....	11

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Örnek işletmelerin sera genişlikleri ile örneklem çapının bulunması	8
Çizelge 3.2. Anket yapılan işletmecilerin ilçelere göre dağılımı	9
Çizelge 4.1. İşletmecilerin karakteristik özellikleri	14
Çizelge 4.2. İşletmelerin sürdürülebilirlik özellikleri	15
Çizelge 4.3. İşletmecilerin fırsatlara ve kaynaklara erişim durumları	17
Çizelge 4.4. İşletmecilerin risk alma özellikleri	17
Çizelge 4.5. İşletmecilerin tarımsal kooperatif ve odalara üyelik durumları.....	18
Çizelge 4.6. İşletmelerin üretim deseni ve planlama durumları	19
Çizelge 4.7. İşletmecilerin gelir, işletme kaydı tutma ve tasarruf durumları.....	20
Çizelge 4.8. İşletmelerin finansal özellikleri	21
Çizelge 4.9. İşletmecilerin üretilen tür ve çeşide karar verme, tavsiye alma durumları	22
Çizelge 4.10. İşletmecilerin teknoloji tutumları	23
Çizelge 4.11. İşletmelerin pazarlama yapıları.....	23
Çizelge 4.12. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin niyetleri.....	25
Çizelge 4.13. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin tutumları	25
Çizelge 4.14. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin davranışsal inançları	26
Çizelge 4.15. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin sonuç değerlendirmeleri	27
Çizelge 4.16. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin öznel normları.....	28
Çizelge 4.17. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin normatif inançları	29
Çizelge 4.18. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin uyum motivasyonları	29
Çizelge 4.19. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin algılanan davranış kontrolleri	31
Çizelge 4.20. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin kontrol inançları	31
Çizelge 4.21. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin zorluk güçleri.....	32

Çizelge 4.22. Girişimciliğe ilişkin niyet ifadelerinin güvenilirlik analizi	33
Çizelge 4.23. Girişimciliğe ilişkin tutum ifadelerinin güvenilirlik analizi	33
Çizelge 4.24. Girişimciliğe ilişkin davranışsal inanç ifadelerinin güvenilirlik analizi	34
Çizelge 4.25. Girişimciliğe ilişkin sonuç değerlendirmesi ifadelerinin güvenilirlik analizi	35
Çizelge 4.26. Girişimciliğe ilişkin öznel norm ifadelerinin güvenilirlik analizi	35
Çizelge 4.27. Girişimciliğe ilişkin normatif inanç ifadelerinin güvenilirlik analizi	36
Çizelge 4.28. Girişimciliğe ilişkin uyum motivasyonu ifadelerinin güvenilirlik analizi	37
Çizelge 4.29. Girişimciliğe ilişkin algılanan davranış kontrolü ifadelerinin güvenilirlik analizi	37
Çizelge 4.30. Girişimciliğe ilişkin kontrol inancı ve zorluk gücü ifadelerinin güvenilirlik analizi	38
Çizelge 4.31. Girişimcilik niyetleri ile, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü korelasyon katsayıları	39
Çizelge 4.32. Tutumun doğrudan ölçümü ile davranışsal inançların korelasyon katsayıları	39
Çizelge 4.33. Öznel normun doğrudan ölçümü ile normatif inançların korelasyon katsayıları	41
Çizelge 4.34. Algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü ile kontrol inançlarının korelasyon katsayıları	42

1. GİRİŞ

Sera işletmelerinin ülkemizdeki dağılımında belirli bölgeler üretim merkezleri haline gelmiştir. Ülkenin güney kısmında Antalya, İçel, Adana ve Hatay'da, batıda ise İzmir ve Muğla çevresinde seracılık faaliyetleri yürütülmektedir. Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinin çoğunlukla kıyı şeritlerinde yüksek dağılım ve gelişme gösteren sera işletmeciliğinde Antalya, sera sayısı ve seracılıkta üretim tekniklerinin gelişmişliği bakımından Türkiye'de en iyi konumdadır. İlde seracılık faaliyetleri, Kaş-Gazipaşa şeridinde sebze üretimi, üretim alanı ve üretim teknolojisi bakımından oldukça gelişmiş durumdadır.

Antalya ilinde 2017 verilerine göre 510.985 dekar sebze ekilen alanın 289.273 dekarını örtü altı araziler oluşturmuş, bu seralarda 3.517.916 ton sebze üretilmiştir (TÜİK 2018). İlde bulunan örtü altı arazilerin %70'i plastik seralardır. Tek veya çift ekim dönemlerine göre ekimi farklılık gösterebilen sebzelerin büyük çoğunluğunu domates, hıyar, biber ve patlıcan oluşturmaktadır.

Bölgede serada sebze üretimi yapan küçük ölçekli aile işletmeleri bünyelerinde tarımsal ve işletmecilik eğitimi almış kişilerin istihdamı söz konusu olmamakla birlikte ısıtma, havalandırma, sulama, gübreleme, ilaçlama gibi yapay koşullarının oluşturulmasında zaruri olan teknoloji kullanımı sınırlı kalmaktadır. Bölgedeki seracılık faaliyetlerinde bilgi geçişi babadan ya da komşudan temel seracılık bilgilerinin öğrenilmesiyle mümkün olmaktadır. Ayrıca bu işletmeler çoğunlukla olası don afetinden korunma amacıyla önlem alınan yapılardan oluşmakta, doğal afetlerin üretimde ve pazarlamada ortaya çıkardığı problemler büyük çaplı olmaktadır.

Çiftçiler, toplumun gıda talebine yanıt vermek için tarımsal ürün ve hizmetlerin karşılanmasında teknik, idari ve sosyal becerilerini girişimcilik davranışlarıyla geliştirmektedirler. Üretim tekniklerinin doğru uygulanması, üretim planında amaçlara ulaşılması, ekonomik etkinlik sağlanması için girişimcilik önemli bir katalizörlük sağlamaktadır. Pazarda ürün fiyatlarında dönemsel dalgalanmalar, üretim planı oluşturulmaması, verim ve ürün kalitesinde sorunlarla karşılaşabilmektedir. Ürün verimi ve gelir bakımından diğer tarımsal faaliyetlere göre avantajları bulunmasının yanında aynı zamanda daha yüksek tesis ve işletme giderleri, daha fazla teknik bilgi ve beceri gerektiren seracılıkta sürdürülebilir gelişimin sağlanması için işletmecilerin günümüz küresel tarım piyasasında rekabet edebilecek durumda olmaları zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle ülkemizde seracılığın durumu, üretimle ilgili teknik sorunlar, ürün pazarlamada yüzleşilen problemler ve ürün yetiştirme, lojistik gibi konularda teknolojik ve inovasyon girişimlerinin detaylandırılması çok önemli hale gelmiştir.

İşletmecilerin geleneksel üretim odaklı anlayıştan pazar odaklı anlayışa geçiş yapabilmeleri için girişimcilik eğilimlerinin tespit edilmesi gereklidir. Girişimcilik, işletmelerin pazar içindeki erişilebilirliğini ve işletmelerin büyüme potansiyellerini de etkilemektedir. Bu açıdan işletmecilerin yenilikçi bakış açıları ve kişisel özelliklerinin tutum ve davranışları üzerine etkileri, girişimcilik çerçevesinde değerlendirilmesi önem arz eden bir konudur. Bu konuların irdelenmesi sonucunda serada sebze üretimi yapan işletmecilerin eğitilmesinde ve doğru politikaların oluşturulmasında daha etkin bir yol izlenebilir. İşletmecilerin girişimcilik konusunda kendilerini nasıl görmekte olduklarının

ve pazar odaklı taleplere uymak için seçtikleri stratejilerin incelenmesi, işletme yönetiminde etkili olan sosyoekonomik ve psikolojik faktörleri anlama olanağı da sunacaktır.

Bu kapsamda çalışmanın temel amacı; serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik düzeylerinin araştırılması ve girişimcilik için uygun bir iklim oluşturulmasına yönelik stratejiler geliştirilebilecek bir çerçeve oluşturulmasıdır. İşletmecilerin pazar koşullarında karar ve girişim mekanizmalarına ve süreçlerine etki eden durum ve değişkenlerin incelenmesi, girişimcilik eylemleri ile ilgili aldıkları kararlarının hangi kişisel özellikleriyle ilişkili olduğu ve genel olarak seracılıkta başarılı girişimciliğin tanımlanması araştırmanın hedefleri arasındadır.

Araştırmanın kapsamı ve çerçevesi, serada sebze üretimi yapan işletmecilerin sosyoekonomik ve demografik özellikleri, girişimcilik tutum ve davranışları, girişimcilik konusundaki öznel normları ve inançlarının ortaya konulmasıdır. Ayrıca araştırma modelinde teorik arka plana uygun olarak oluşturulan değişkenlerin ve girişimciliğe ilişkin ifadelerin hangi ölçüde tutarlı olduğunun kontrol edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, tanımlanan değişkenlerin anlamlılığı, aralarındaki ilişkinin varlığı ve yönü irdelenmektedir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın kapsam, önem, amaç ve hedeflerinin sunulduğu giriş kısmı bulunmaktadır. İkinci bölümde araştırma ile ilgili literatür taraması ve benzer çalışmalar, üçüncü bölümde araştırmanın materyali ve kullanılan yöntemler, dördüncü bölümde çalışma kapsam ve çerçevesinde elde edilen bulgular verilmiştir. Son olarak çalışmanın beşinci bölümünde ise önceki bölümlerde yer alan bilgiler ışığında sentezlenen sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

2. KAYNAK TARAMASI

Dünyada tarımsal işletmecilik kavramı hızla değişim göstermektedir. İşletmecilik, basit bir kavram olmaktan daha karmaşık bir yapıya bürünmektedir. De Wolf ve Schoorlemmer (2007) tarafından tanımlanan başlıca eğilimler pazarın küreselleşmesi, tüketici taleplerinin değişen gıda güvenliği ve tüketim modeline göre değişim göstermesi, perakende ve süpermarketlerin artışına bağlı olarak tedarik zincirinde değişiklikler, kalite kontrol için artan talep, değişen çevre ve kırsal alanlar üzerinde artan baskı, tarım dışı işler ve hizmetlere artan talep, iklim değişikliği ve artan enerji fiyatları olarak sıralanabilir.

Tarımdaki rekabetin sıkışması uzun süredir devam eden bir durumdur. AB ve Türkiye'de tarım işletmeleri sayılarının ve tarımda istihdam edilenlerin sayısının azalması yıllardır bir eğilime sahiptir (Eurostat 2007).

Tarımın yeniden yapılandırılması süreci, üretim odaklı, üretkenlik temelli tarımdan, çok işlevli tarıma geçiş anlamına gelmektedir. Bu değişim, aşırı üretimle sonuçlanan yoğun üretimden vazgeçilmesi, çevreyi koruma ve kırsal alanların canlılığını sürdürmeye önem verilmesi ile karakterize edilmiştir. (Burton ve Wilson 2006; Mather vd. 2006; Wilson, 2001).

Bir diğer değişiklik, tüketicilerin taleplerinin daha çeşitli ve daha tutarsız hale gelmesi sebebiyle davranışlarında daha zor tahmin edilebilir hale gelmeleridir. Süt sığırcılığı üzerine bir çalışmada, tüketicilerin geniş aralıklı süt ürün çeşitlerinden seçim yapabilme imkânına sahip olmasının, ürün çeşitlendirme işleminin süt işleme endüstrisinde gerçekleştirilmesine rağmen çiftçinin de ürün çeşitlendirmesi yapmasının beklendiği sonucuna varılmıştır (Grunert vd. 1997).

McElwee (2004), çiftçileri bir dizi tarım faaliyetinde kısmi veya tam zamanlı olarak istihdam edilenler olarak tanımlar; öncelikleri ise toprağa ekim yapma, bitki yetiştirme ve hayvancılığı ana gelir kaynağı olarak yetiştirme pratiğinde çiftliğe ve tarıma bağımlıdır.

Çiftçilerin genellikle geleneksel destek sistemleri tarafından kolaylıkla sağlanamayan yeni beceri ve bilgiye ihtiyaç duydukları bilinmektedir (Renting vd. 2008). Tarımsal ve kırsal politikalarındaki değişim koşulları altında çiftçilerin karar verme süreçlerine ilişkin çalışmalar da bulunmaktadır (McFarlane 1996).

Girişimcilik hakkındaki son literatüre bakıldığında, Schumpeter'in girişimcilikle ilgili görüşleriyle başladığı bilinmektedir. Schumpeter, bir girişimciyi, 'başkalarına ilham verme yeteneğine sahip, belirli durumların sınırlarını kabul etmeyen bir fikir ve eylem insanı' olarak tanımlamıştır (Schumpeter 1949).

Literatürden, bir girişimcinin en çok rastlanan özellikleri dikkate alındığında risk alıcı, sermaye sağlayıcı (yalnız kendi kaynaklarını değil fakat aynı zamanda diğer kaynakları da kendine çekebilin), yenilikçi ve kâr artırma imkânlarını tespit ve takip etmek için uğraş veren bir kişi olduğu sonucuna varılabilmektedir (Chell vd. 1991; Elfring 1999; Wärneryd 1988).

Girişimcilik, çok yönlü bir olgudur ve iktisatta bu kavram üzerinde uzun zamandır süregelen bir fikir birliğinin bulunduğu söylenemez. Girişimcilik kelimesi, bir şey üstlenmek, fırsatları takip etmek, ihtiyaç ve isteklerin inovasyon ve yeni bir iş kurma yoluyla temin edilmesi anlamına gelmektedir. Sunulan bir ürün ya da hizmetin benzersiz olmayabilir fakat gerekli beceri ve kaynakların temin ve tahsisini sağlayan bir girişimci tarafından benimsenmesi gerekmektedir (Kuratko ve Hodgetts 2001).

Son yıllarda, girişimcilik kavramının temel ve ayırt edici özelliğinin, iş fırsatlarının belirlenmesi, değerlendirilmesi ve yeni arayışlar olduğu konusunda artan bir fikir birliği vardır (Shane ve Venkataraman 2000). Bu tanımlı destekler nitelikte girişimciliği yeni bir şey yapma, bireylerin refahı ve topluma değer katmak amacıyla farklı bir şeyler yaratma kabiliyeti olduğunu ileri süren çalışmalar da bulunmaktadır (Kao 1993; Timmons ve Spinelli 2003).

Schiebel (2002), başarılı girişimcilerin olayları kontrol etme gücüne olan inanç, problem çözme yetenekleri ve sosyal girişimcilik olmak üzere üç kişilik özelliği bakımından farklılık gösterdiğini öne sürmüştür. Gnyawali ve Fogel (1994), girişimcilik ortamını, hükümet politika ve prosedürleri, sosyoekonomik koşullar, girişimcilik ve işletmecilik yetenekleri, işletmelere finansal destek ve işletmelere finans dışı destek olarak 5 boyutta gruplanabileceğini öne sürmüştür.

Girişimcilik üzerine yapılan araştırmaların çoğu, girişimcilerin genel halktan ayırt edilebilir, tanımlanabilir kişilik özelliklerini içerdiği önermesi üzerine kurulmuştur (McClelland 1987). Tarımda girişimciliğin tanımı yıllar içinde değişmiştir. Bugüne kadar yapılan araştırmalar, çiftçiler arasında geleneksel ya da üretim odaklı kimliklerin hakim olduğunu göstermektedir (Burton ve Wilson 2006), fakat özellikle küçük çiftçiler arasında girişimcilik kimliği gibi yeni kimliklerin ortaya çıktığı konusunda bazı kanıtlar bulunmaktadır (Bryant 1989; Gonzalez ve Benito 2009).

Geçmişte tecrübe sayesinde kontrol edilebilen tarımsal işletmecilik işlerinin gelecekte bunun yeterli olup olmayacağı veya yeni zorluklarla baş edebilmek için yeni yetkinliklere ihtiyaç olup olmadığı sorgulanmaktadır. Zanaatkarlık ve yönetimin hâlâ önemli olduğu düşünülse de girişimcilik yeterlilikleri de sağlanmalıdır (Olsson 1988).

Tarım, diğer iş kollarından farklı olarak toplumda ayrı bir konuma sahiptir ve bu nedenle çiftçileri diğer girişimcilerle bir olarak görmek doğru olmayabilir. Dahası, girişimciliğin geleneksel tarımsal değerler ve yaşam biçimi ile uyumlu olmayan özellikleri içerdiği görülmüştür (Katila ve Ahuja 2002). Çiftçilerin girişimciliklerini anlamak için hedefleri, amaçları ve tutumları ile stratejik girişimci davranışları arasındaki ilişki incelenmiştir (Willock vd. 1999).

Araştırmacıların ‘Girişimci kimdir?’ sorusundan ‘Girişimci ne yapar?’ sorusuna geçiş yapmaları girişimciliğin tanımlanmasının kavramsal problemlerinden kaçınmayı sağlamaktadır. Bazı çalışmalar, inovasyon karakteristiklerinin ve gözlemlenebilir sosyoekonomik özelliklerin çiftçilerin kararlarını nasıl etkilediğini açıklamak üzerine odaklanmaktadır. (Borges vd. 2014).

Jensen (2016), Paraguay’ın kırsal bölgelerindeki işletme ve çiftçilik faaliyetlerine yönelik algılanan engelleri etkileyen nitelik ve algıları belirlemek

amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Araştırmasında girişimcilik kurslarına ve tarımsal liderlik çalışmalarına katılan genç girişimci ve işletmecileri incelemiştir. Katılımcılarla demografik ve karakteristik sorularla birlikte küçük işletme başarısına katkıda bulunabilecek veya bulunamayacak ortak iş faktörleri hakkında algılarını ölçmek amacıyla anket çalışması yapılmıştır. Çalışma sonucunda eğitim ve tecrübe arttıkça, işletme faaliyetlerine yönelik engellerin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Rudman (2008) tarafından AB ülkelerinden İngiltere, Finlandiya, İtalya, Hollanda, Polonya ve İsviçre’de girişimcilik becerilerinin gelişmesini engelleyen veya teşvik eden ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin tanımlanması, analizi ve tarım işletmesinin stratejik yönelimini yansıtmaya amacıyla araştırma yapılmıştır. Çalışma hedeflerinde birinci olarak politik, ekonomik, sosyal ve kültürel, ikinci olarak çiftçilerin kişisel yetenekleri olmak üzere iki düzey gözetilmiştir. Önemli bulgular arasında girişimcilik yeteneğinin geliştirilmesinin, örneğin kişisel özellikler gibi içsel, yeni politikalar ve pazarlama gereklilikleri gibi dışsal etkenlere ve sosyal etkenlere bağlı olduğuna değinilmiştir. Ayrıca çiftçilerin sosyal ağlarının ve temaslarının (özellikle çiftçi birliklerinin dışında) gerekli bilgilere ulaşma ve farklı bakış açılarıyla karşı karşıya gelmek açısından önemini vurgulanmıştır. Bunların dışında bitki veya hayvancılıkla ilgili teknik ve profesyonel yetenekler, finans, müşteri ve planlama gibi yönetim yetenekleri, iş fırsatları, pazar oryantasyonu gibi fırsat yetenekleri de araştırmada elde edilen bulgular arasındadır.

Çınar vd. (2017) çiftçiler için girişimcilik ölçeği geliştirilmesi ve çiftlik performansı üzerine etkisini inceleyen çalışmada, yeni bir Türkçe girişimcilik ölçeği geliştirilmesi ve geliştirilen bu ölçeğin girişimciliği oluşturan karakteristik özelliklerin girişimcilik performansına etkisini incelemiştir. Aydın, Manisa, Denizli ve Kütahya ilçelerinden 273 işletmeci ile görüşülerek ölçmenin güvenilirliğinin belirlendiği araştırmada ortaya konan özelliklerin performansa etkisi tahlil edilmiştir. İşletme performansına olumsuz etki eden faktörler arasında çiftçilerin risk ve yenilikçilik özelliklerinin, olumlu faktörler arasında ise başarı ihtiyacı, özgüven ve kontrol odaklılığı eğilimleri gösterilmiştir.

Çiftçilerin değişen rolünü sosyal psikolojik bir bakış açısıyla ele alan Vesala ve Vesala (2010), elde ettiği bulgular arasında Finlandiya’da çiftçiler arasında hâlâ üretim odaklı kimlik yapısının baskın olduğunu, fakat ayrıca girişimcilik kimliğinin de önem kazanmaya başladığını belirtmiştir. Fin çiftçilerinin girişimcilik rolüne adaptasyon sağlamada karşılaşması gereken taleplerle de ilgilenilmiştir. Sadece tarımsal üretime odaklanan konvansiyonel çiftçiler, tarım dışı işlerle de uğraşan çeşitlendirilmiş çiftçiler ve tarım dışı küçük ölçekli kırsal işletmeler olmak üzere 3 farklı alt gruba yönelik sürdürülmüş ampirik çalışmada çiftçilerin kendilerini girişimcilik kavramında uzak görmediği, bu kavramın kendi düşünceler dünyasına uyduğu sonucu elde edilmiştir.

Chiang (2013), çalışmada tarımsal turizm işletmelerinde girişimciliği etkileyen faktörlerin tanımlanması, tarımsal turizm işletme sahiplerinin karşılaştıkları engeller ve fırsatlara yönelik algılarının sınanması, işletmelerin potansiyel rekabet gücünü artırabilecek birincil stratejilerin belirlenmesini amaçlamıştır. Araştırmada; kontrol odaklılığı, işletme kârlılığı, pazar odaklı eğilim, aile bağları, kişisel meşgaleler ve inovasyon/yaratıcılık gibi girişimcilik değişkenleri tanımlanmıştır. Ayrıca rakiplerin fiyatlarının altında fiyatlandırma yapmak, iş verimliliği, mevcut tarımsal ürünlerin

kalitesini artırmak ve personel veya çalışanın eğitimine odaklanmak gibi korumacı strateji, başkalarının performanslarını gözlemek, yeni ürünler/hizmetler gerçekleştirmek, üretim sürecini iyileştirmek, özel pazar segmentlerine hizmet vermek ve reklam yapmak gibi analizci stratejilere değinilmiştir.

Modiba (2009), Güney Afrika'nın Limpopo bölgesinde tarımsal sektörün geliştirilmesine yönelik girişimcilik çerçevesinde serbest meslek için motivasyon faktörleri, kişisel karakteristikler, algılanan engeller, işletmenin ticari faaliyetlerinde önemli faktörler üzerine odaklanmıştır. Çalışmada ayrıca genel işletme yönetimi, iş birliği ve operasyonel beceriler gibi yetenek düzeyleri, bir iş stratejisi oluşturma, fırsatların farkında olma, ağ iletişimi ve bağlantılardan yararlanma gibi girişimcilik becerileri düzeyi, teknik, iletişim, liderlik ve teknolojik beceriler gibi profesyonel iş yetenekleri düzeyleri ölçülmüştür. Girişimcilik için doğru kültür ve koşulların oluşturulması, doğru tarımsal politikaların oluşturulması, kaliteli ve entegre destek sistemlerine yatırım yapılması, işletme ve ağ fırsatlarının güçlendirilmesi gerekliliklerine vurgu yapılmıştır.

Bergevoet (2005), Hollandalı süt sığırcılarının hedefleri, amaçları ve tutumlarının stratejik ve girişimci davranışlarını belirleyip belirlemediği sorusuna odaklanmıştır. Çiftçilerin başarılı girişimcilik kavramından algıladıkları arasında psikolojik özellik ve yetkinliklerin önemi üzerine de odaklanılan çalışmada ayrıca girişimcilik yeterliliklerini geliştirmeyi amaçlayan eğitim programlarının ölçülebilir etkiler yaratıp yaratmadığıyla da ilgilenilmiştir. Demografik veriler, çiftçilerin hedefleri, tutum, davranış kontrolü ve öznel normlarla ilgili görüşlerin farklı bölümlerde yer aldığı anket çalışması yapılmıştır.

Rezaei vd. (2017), İran'ın Jiroft bölgesinde 246 sera işletmecisi ile anket çalışması yapmış, girişimcilik yöneliminin ve pazarlama yeteneklerinin sera işletmecilerin performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Girişimcilik yönelimi ve pazarlama yeteneklerinin sera işletmesi performansına önemli ve pozitif bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Planlama ve geliştirme uğraşlarının rekabetçi bir çevrede performansı ve faaliyetlerde sürekliliği artırdığı belirtilmiştir.

Dutta (2004), Hindistan'ın Bardhaman bölgesinde çiftçiler arasında tarım dışı girişimciliği etkileyen etmenlerin belirlenmesi amaçlanan bir çalışma yürütmüştür. Yılda çoklu hasat elde eden, risk alan çiftçilerin tarım dışı girişimci olmaya daha yüksek olasılıkta yatkın oldukları sonucuna varılmış, çiftçinin yaşı, eğitim durumu gibi demografik faktörlerin tarım dışı girişimciliğe pozitif veya negatif etkileri bulunan etkenler oldukları belirlenmiştir. Ayrıca analiz çerçevesinde çiftçinin politik görüşü, finansal aile desteği ve yenilikçilik olmak üzere 3 açıklayıcı değişkenin tarım dışı girişimciliğe etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

Horasan (2014), Aydın ilinde tarım sektörünün girişimcilik yönüyle değerlendirilmesi araştırmasında işletmeciler, girdi ticareti yapan bayiler, ürün işleyen, proje hazırlayan ve danışmanlık yapan firmalarla yaptığı anket çalışması sonucunda işletme sahiplerinin çoğunluğunun tarım dışı gelirleri olmadığı, kredi kullanmakta olduğu ve tarımla uğraşmaktan memnun olduğunu saptamıştır. Ayrıca söz konusu çiftçilerin davranışa yönelik tutumları ile tarımsal girişimciliğe yönelik amaçları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya koyulmuştur.

Borges (2015), Brezilya’da sığır çiftçilerinin geliştirilmiş doğal meraları benimsemesinde psikolojik faktörlerin rollerini irdelediği çalışmada çiftçilerin niyetlerinin başlıca bu inovasyonu uygulamada karşılaştıkları sosyal baskıyla (özel norm), kendi yeteneklerini kullanma algılarıyla (algılanan davranış kontrolü) ve bu meraları kullanma konusundaki değerlendirmeleri (tutum) tarafından açıklandığı sonucuna ulaşmıştır. Bu nedenle çiftçilerin gelişmiş doğal mera kullanım niyetlerini artırmak için üzerlerindeki sosyal baskıyı artırmanın ve çiftçileri gelişmiş doğal mera kullanımının yararları konusunda bilgilendirmenin gerekliliğini önerilmiştir.

Literatürde sunulan çalışmaların yanı sıra bu araştırma ile seracılıkta önemli bir merkez olan Antalya ilinde işletmecilerin girişimcilik düzeyleri özgün bir şekilde irdelenmiş, girişimcilik karakteristikleri sosyolojik bir teori olan Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

3.1. Materyal

Çalışmada hedef kitle; serada sebze üretimi yapan işletmelerdir. Diğer ifadeyle, Antalya ili Konyaaltı, Serik, Kumluca ve Aksu ilçelerinde örtü altında üretim yapan işletmeciler araştırmanın anketle veri toplanacak hedef kitlesi olarak belirlenmiştir. Anket sayısının belirlenmesinde sağlıklı ve güvenilir veri elde etmek amacıyla farklı bölgelerde anket uygulanmasına karar verilmiştir. Bunun için “Örtüaltı Kayıt Sistemi” de yer alan işletmeler içerisinde sera alanları esas alınarak örnekleme yapılmıştır. Böylece daha az masrafla daha sağlıklı ve güvenilir verilere ulaşılması amaçlanmıştır. Serada sebze üretimi yapan işletmelerin girişimcilik tutum ve davranışları belirlemek için sera genişliği bakımından homojen tabakalar elde edilmesi gerekmektedir. Böyle bir homojenlik sağlanması durumunda tahmin duyarlılığı artacaktır. Bu nedenle araştırmada tabakalı tesadüfi örnekleme kullanılarak farklı işletmelerle anket yapılması planlanmıştır. Tabakalı tesadüfi örnekleme yığının tabakalara ayrılması işlemine ve her bir tabakadan basit tesadüfi örnekler seçilip yığın parametrelerini tahmin etmek için bunların tek bir örnekte birleşmesine denilmektedir. Tabakalı tesadüfi örneklemede aşağıdaki Neyman eşitliği kullanılarak uygun örnekleme hacmi belirlenmiştir (Yamane 2001). Örneklemin son aşamasında ise popülasyonu oluşturan serada sebze üretimi yapan işletmelerin tabakalara göre dağılımı ve her tabakadan örneğe seçilen sera işletmeleri belirlenmiştir.

Çizelge 3.1. Örnek işletmelerin sera genişlikleri ile örneklem çapının bulunması

Tabaka No	Sınır	Nh	Sh	NhSh	Sh ²	NhSh ²
1	1-3.99	12594	0.7	0.81	10330.1	8473.1
2	4.00-7.99	2748	1.2	1.1	3049.8	3384.8
3	8.00-50.00	867	42.7	6.5	5666.4	37033.0
Σ		16209			19046.3	48890.9

$$n = \frac{(\sum N_h S_h)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2} \quad (3.1)$$

n : Örnek büyüklüğü

N : Popülasyonu oluşturan işletme sayısı

N_h : h'ninci tabakadaki işletme sayısı

S_h : h'ninci tabakanın standart sapması

S_h^2 : h'ninci tabakanın varyansı

$$D^2 = \left(\frac{d}{z} \right)^2 \quad (3.2)$$

d : duyarlılık, örnek ortalaması ile popülasyon ortalaması arasındaki farkın hata payı,

z : kabul edilen hata oranına göre standart normal dağılım tablosundaki z değeridir.

Neyman paylaşımında büyük tabakadan ve heterojen tabakadan daha çok sayıda örnek birimi alınır. Popülasyondan seçilen örneğin temsil gücünü arttırabilmek için değişkenliğin fazla olduğu tabakalardan daha fazla örnek seçilmesi gerekir. Bu amaçla örnek hacminin tabakalara dağıtılmasında (n_h) aşağıdaki eşitlik kullanılmıştır;

$$n_h = \frac{N_h S_h}{\sum N_h S_h} n \quad (3.3)$$

Bu araştırmada,

$$N = 16209$$

$$d = |\bar{x} - \bar{X}| \quad (3.4)$$

$$d = z \sigma_{\bar{x}} \quad (3.5)$$

$$\text{Duyarlılık} = (\text{güvenilirlik}) * (\text{örneklem standart hatası}) \quad (3.6)$$

Birçok durumda, tahmin edicinin duyarlılığı, mutlak terimlerden çok göreceli (yüzde) terimlerle ifade edilir. Bu çalışmada olduğu gibi sera işletmecilerinin ağırlığını tahmin etmede, duyarlılık, $\bar{X} \pm a$ da sınırları içinde olması gibi mutlak terimler yerine $\bar{X} \pm \%5$ 'i gibi ifade edilebilir.

$$d = \bar{X} * 0.05 = 3.25 * 0.005 = 0.162 \quad (3.7)$$

$z = 1.96 \cong 2$ değeri esas alınmış ve;

Tahmin edicinin varyansı,

$$D^2 = \frac{(0.162)^2}{(2)^2} \quad (3.8)$$

$$D^2 = 0.006582$$

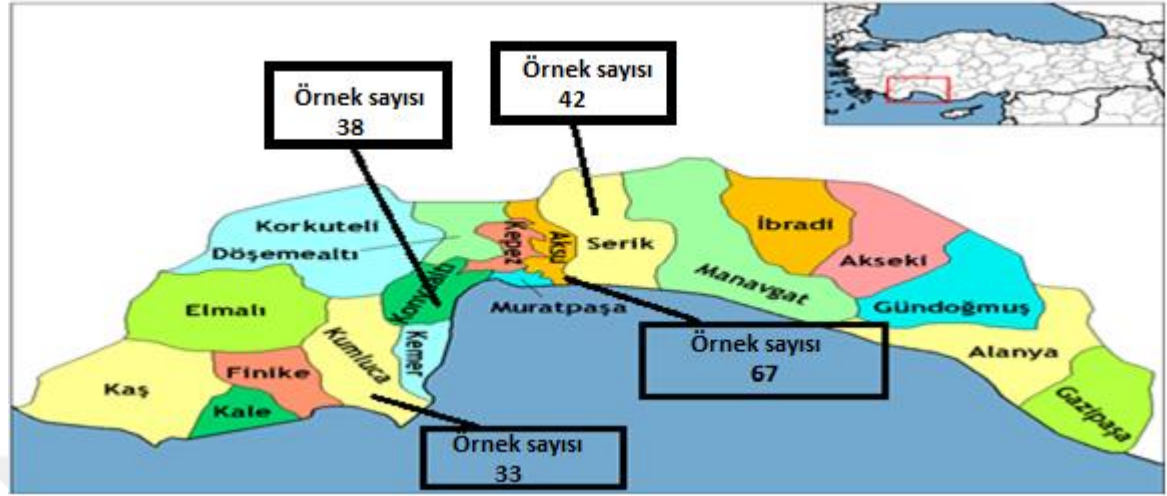
$$n = \frac{(\sum N_h S_h)^2}{N^2 D^2 + \sum N_h S_h^2} = 170 \quad (3.9)$$

Anket hata ve yanılmalar için %5 alınıp $n=170$ anket yapılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda 24 Ekim-24 Kasım 2018 tarihleri arasında 180 üretici ile yüz yüze anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Çizelge 3.2. Anket yapılan işletmecilerin ilçelere göre dağılımı

İlçe Adı	Örneklem Sayısı
Serik	42
Aksu	67
Konyaaltı	38
Kumluca	33
Toplam	180

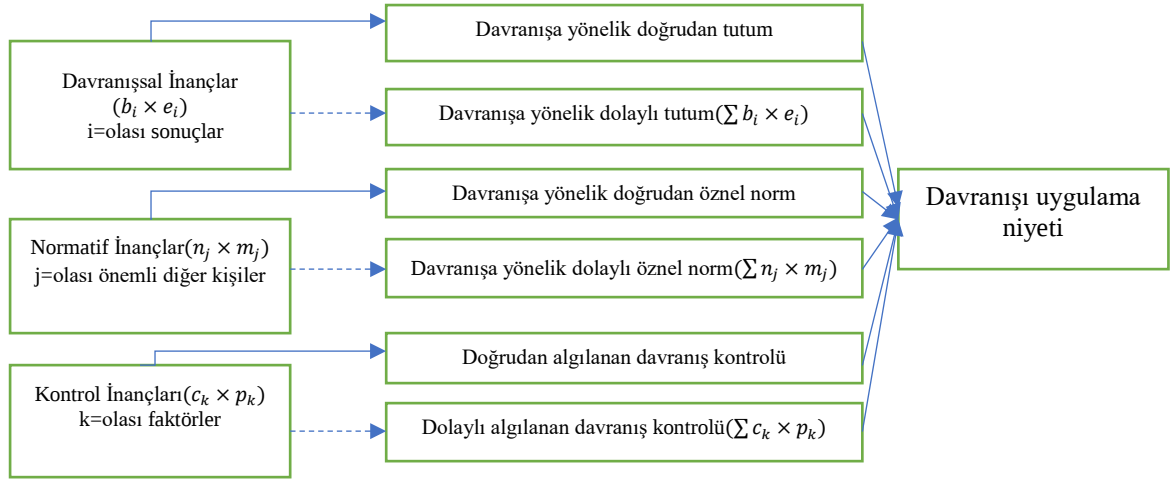
Anket çalışması seracılığın yaygın olduğu Serik, Aksu, Konyaaltı ve Kumluca ilçelerinde gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.1. Araştırma kapsamına alınan ilçeler

3.2. Metot

Literatürde girişimcinin davranışı; işletmeye bağlılığı, değerlendirdiği fırsatların yapısı, işletme başarısını geliştirme arayışları, farklı girişimci türlerinin faaliyetleri ve stratejileri irdelenmektedir. Belirli bir davranışın sonuçlandığı tutumlar ve niyetler gibi ortak öğeleri içeren teoriler arasında en çok kullanılanı, Ajzen ve Fishbein (1980) tarafından geliştirilen ve daha sonra Ajzen ve Madden (1986) tarafından kapsamı genişletilen Planlanmış Davranış Teorisi (PDT)'dir. Bu teoride; tutumlar, niyetler ve davranış arasındaki ilişkiyi açıklanmakta ve ayrıntılı olarak gözden geçirilmektedir (Leona vd. 1999; Ajzen 2001). İnsanoğlunun genellikle oldukça rasyonel olduğu ve kendileri için mevcut olan bilginin sistematik kullanımını yaptığı ve bir davranışı özümsemesinde niyetlerinin belirleyici olduğu varsayımına dayanmaktadır (Ajzen ve Fishbein 1980). Araştırmacılar tarafından oldukça geniş bir kullanım alanına sahip teoriye göre; davranışsal inançlar, normatif inançlar ve kontrol inançları sırasıyla tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranış kontrollerinin dolaylı ölçüsüdür (Francis vd. 2004). Tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü değişkenleri doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı yöntemle ölçülmektedir. Sürekli çizgilerin aralarında pozitif korelasyon sergilenmesinin beklendiği ilişkiler, sürekli olmayanların inançlardan üretilmiş dolaylı ölçümleri gösterdiği Planlanmış Davranış Teorisi'nin yapısal diyagramı Şekil 3.2'de verilmiştir (Ajzen 2001).

Şekil 3.2. Planlanmış Davranış Teorisi Modeli

Bir davranış hakkındaki tutum, kişinin belirtilen davranışa ait faydalı veya faydasız olacağıyla ilgili yargılarıdır. Kişi eğer davranışın kendisi için faydalı olduğu değerlendirmesinde bulunuyorsa, o davranışı gösterme konusunda pozitif bir yargıya sahiptir. Tutum değişkeni, davranışa yönelik niyetin belirlenmesinde bağımsız bir değişken olarak yer almaktadır. Davranışa yönelik tutum, belirli bir davranışın sonuçları olacağına dair inançlar (davranışsal inanç) tarafından türetilir ($b_i \times e_i$). Bu davranışsal inançlar, davranışsal inancın gücü (b_i) ve bu sonuçlara ilişkin kişinin sonuç değerlendirmelerinin (e_i) ölçülmesi ile oluşan bir bağımsız değişkendir. Davranışsal inanç gücü, belirli bir davranışı göstermenin belirli bir sonuç ortaya çıkarabileceği ihtimalini ifade eder. Davranışsal inançların ölçülmesinde bir diğer bileşen olan sonuç değerlendirmeleri ise davranışın uygulanması sonucunda belirtilen olası sonuçlara dair yargılardır. Böylece davranışsal inançların ölçülmesi yoluyla tutuma yönelik dolaylı etkiler belirlenebilmektedir. Davranışı gerçekleştirmenin pozitif sonuçlar doğuracağına olan inancın güçlü olması ve bu sonuçlar hakkındaki olumlu yargılar, davranışı gerçekleştirmeye yönelik faydalı bir tutuma sahip olunması anlamına gelmektedir.

Davranışın kişi tarafından gerçekleştirilmesine yönelik niyete etkide bulunan diğer bir değişken, kişinin bir davranışı yerine getirmek veya reddetmekle ilgili sosyal baskıyı değerlendirmesi anlamındaki öznel normlardır. Kişinin belirli bir davranışı göstermekle ilgili sosyal çevresinden bir baskı hissetmesi, kendisinin davranışı gerçekleştirme niyetini doğrudan etkilemektedir. Öznel norm değişkeni, davranışa yönelik niyete bağımsız bir değişken olarak etki etmektedir. Davranışa yönelik öznel normlar, normatif inançlar tarafından ortaya çıkmaktadır. Öznel normları dolaylı olarak etkileyen normatif inançlar; kişilerin, diğer insanların kendileri hakkında hangi davranışları gerçekleştirmeleri gerektiğini düşündükleriyle ilgili fikirleridir ($n_j \times m_j$). Normatif inançların bir bileşeni normatif beklentilerle ilgili inanç (n_j), sosyal çevrenin j' inci elemanına ilişkin normatif beklentiyi ifade etmektedir. Diğer bileşen uyum motivasyonu ise (m_j) aynı j' inci birimle ilgili kişinin fikirlerinin ne ölçüde önemsendiğini göstermektedir. Normatif inançların bu iki bileşen tarafından oluşturulmasıyla davranışa ait öznel normlar dolaylı olarak ölçülebilmektedir.

Davranışa yönelik niyetin belirlenmesinde etkili olan algılanan davranış kontrolü, davranışın gerçekleştirilmesindeki zorluğu veya basitliği sergilemektedir. Algılanan davranış kontrolü niyetin ölçülmesinde etkili olan bağımsız bir değişken olarak modelde yer almaktadır. Belirli bir davranış üzerinde kişinin kontrolünün ne kadar olduğu, bu davranışları göstermede veya göstermemede kendini ne kadar özgüvenli hissettiği anlamına gelmektedir. Kişiler, gerekli kaynaklara ve belirtilen davranışın getirdiği zorluklarla başa çıkabilecek özgüvene sahip olduğunda yüksek dereceli bir algılanan davranış kontrolü gösterecektir. Algılanan davranışsal kontrol değişkeni, kontrol inançlarından ortaya çıkmaktadır. Kaynaklar, fırsatlar, geçmişe ve mevcut zamana dair bilgi ve tecrübelerin varlığına ilişkin kontrol inançları, bir davranışın gerçekleştirilmesiyle ilgili kontrol algılarını etkileyebilmektedir ($c_k \times p_k$). Kontrol inançlarını ortaya çıkmasında zorluk inancı (c_k) ve zorluğun gücü (p_k); bir davranış gerçekleştirilmede k' ıncı faktörün kişi tarafından ne derece zor karşılandığı ve davranış gerçekleştirildiği takdirde aynı faktörün kişi için ne derecede zorluklar doğabileceğine dair kişinin görüşlerini ifade eder. Bu iki bileşenin ölçülmesiyle davranışa yönelik algılanan davranış kontrolü dolaylı yoldan ölçülebilmektedir.

Karşılaştırılabilir ögelere sahip çeşitli birçok alternatif model geliştirilmiş olsa da Planlanmış Davranış Teorisi hâlâ en çok kullanılmakta olanıdır. PDT'nin çok çeşitli davranışsal alanlara kolay bir şekilde uygulanabilir olması bunun nedenlerindendir (Leone vd. 1999). Çalışmada niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrol değişkenlerinin modellenmesinde Planlanmış Davranış Teorisi'nden faydalanılmıştır. Çalışmada öncelikli amaç; girişimcilik niyeti ile niyetin doğrudan belirleyicileri olan girişimcilik davranışına yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin ilişkisini belirlemektir. Dolayısıyla araştırma hipotezleri bu kapsamda oluşturulmuştur.

H_1 : Antalya ilinde serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik davranışına yönelik tutumları, öznel normları ve algılanan davranış kontrolleri, girişimcilik niyetleri ile pozitif ilişkilidir.

Ayrıca teorik çerçevede girişimcilik davranışına yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü değişkenlerinin doğrudan ölçümlerinin, bu değişkenlerin yukarıda belirtilen dolaylı ölçümleri ile ilişkisi de ölçülmektedir. Tutumları, öznel normları ve algılanan davranış kontrollerini oluşturan davranışsal, normatif ve kontrol inançlarının belirtilen bağımsız değişkenlerle aralarındaki ilişkinin yönünün ve gücünün irdelenmesi, araştırma hedeflerine ulaşmak için tamamlanması önem arz eden bir konudur. Araştırmanın diğer hipotezleri bu kapsamda oluşturulmuştur.

H_2 : Tutumun doğrudan ölçümü, davranışsal inanç ile pozitif ilişkilidir.

H_3 : Öznel normun doğrudan ölçümü, normatif inanç ile pozitif ilişkilidir.

H_4 : Algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü, kontrol inancı ile pozitif ilişkilidir.

Planlanmış Davranış Teorisi değişkenlerinin ölçülmesi, 7 düzeyli Likert ölçeği ile yanıtların negatif uç değerlendirmelerden pozitif uç değerlendirmelere doğru ölçeklendirilip puanlanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Niyetin, tutumun, öznel normun ve algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümleri, içerdikleri alt ifadelerin temsil

ettiği değişkenlerin ortalamaları kullanılarak hesaplanmıştır. Dolaylı ölçümlerin belirtilen doğrudan ölçümlerle olan ilişkilerinin belirlenmesinde bahsedilen ortalamalardan yararlanılmıştır.

Planlanmış Davranış Teorisi değişkenlerinin ölçek güvenilirliklerini ölçmek amacıyla öncelikle Cronbach alfa katsayısı hesaplanarak güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Cronbach alfa katsayısı 0,6'nın üzerinde olduğu takdirde tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolünün hesaplanması için farklı inançların bir araya getirilip ölçülmesinin anlamlı olacağı bilinmektedir (Bruijnis vd. 2013). Benzer şekilde, 0,6'dan büyük Cronbach alfa değeri; niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümlerinde kullanılan ifadelerin bir araya getirilebileceği ve belirtilen değişkenlerin dolaylı ölçümleriyle olan ilişkilerinin belirlenmesinde ortalamalarının kullanılabileceği anlamına gelmektedir.

Araştırma hipotezlerinin test edilmesinde parametrik olmayan Spearman sıra korelasyon analizi kullanılmış ve korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Spearman sıra korelasyon katsayısı, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve gücü hakkında bilgi sağlamaya yardımcı olmaktadır. Değişkenlerin kendi değerleri yerine sıra değerlerinin dikkate alındığı bu korelasyon analizinde, analize katılacak değişkenlerin sıralı, aralıklı veya oransal olması varsayımı bulunmaktadır. Çalışmada değişkenlerin sıralı ölçekli olması nedeniyle korelasyon hesaplamasında parametrik olmayan analiz yöntemi tercih edilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Serada Sebze Üretimi Yapan İşletmelerin Sosyoekonomik Özellikleri

4.1.1. İşletmecilerin karakteristik özellikleri

Serada sebze üretimi yapan işletmecilerin yaş, ailede çalışan sayısı, işletme kurma yaşı, eğitim durumu, cinsiyet, medeni durum ve sosyal güvence varlığı gibi karakteristik özellikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre 19 ile 81 yaş aralığında değişkenlik gösteren örneklemde işletmecilerin yaş ortalaması 45,9'dur. İşletmecilerin ailelerinde ortalama yaklaşık 3 kişi çalışmaktadır. İşletmeciler, işletmelerini yaklaşık 25 yaşında kurmakta veya var olan işletmelerin başına geçmektedir. İşletmecilerin %73,9'u ilköğretim, %29'u lise öğrenimi görmüş olup %9,4'ü üniversite mezunudur. Görüşme yapılan işletmecilerin %90'ı erkek, %10'u ise kadın, %87'si evli ve %13'ü bekârdır. İşletmecilere herhangi bir sosyal güvencelerinin bulunup bulunmadığı sorulduğunda %89'luk çoğunluğunun sosyal güvencesinin bulunduğu, %11'inin ise herhangi bir sosyal güvencesi bulunmadığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.1. İşletmecilerin karakteristik özellikleri

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yaş	19	81	45,89	14,65
Ailede çalışan kişi sayısı	1	8	2,92	1,51
İşletme kurma yaşı	18	52	24,6	8,7
	Frekans		Oran (%)	
Eğitim durumu				
İlköğretim	133		73,9	
Lise	29		16,1	
Üniversite	17		9,4	
Yüksek Lisans	1		0,6	
Cinsiyet				
Erkek	162		90	
Kadın	18		10	
Medeni durum				
Evli	157		87,2	
Bekar	23		12,8	
Sosyal güvenceniz var mı?				
Evet	161		89,4	
Hayır	19		10,6	

4.1.2. İşletmelerin sürdürülebilirlik durumları

İşletmelerin sürdürülebilirliği, girişimci faaliyetlerde etkinlik ve devamlılık açısından önemlidir. İşletmeyi kurma, devam ettirme ve girişimci faaliyetlerde bulunma konusunda etkili faktörlerin irdelenmesi sürdürülebilirlik hakkında bilgi edinilmesi için uygun görülmektedir. İşletmecilerin %69'unun ailelerinde kendileri haricinde en az bir girişimci daha bulunmakta iken, ailelerindeki tek girişimci kendileri olan işletmeciler örneklem %31'ini oluşturmaktadır. İşletmeciler arasında işletmelerini kurdukları veya ailelerinde var olan işletmelerinin başına geçmeleri yaşları 18 ile 52 arasında olup ortalama 24,5'tir. Bu işletme kurma zamanına kadar yaklaşık %93'ü hayatını yine kırsal

kesimde geçirmiş bulunmaktadır. Katılımcılar arasında 144 işletmeci (%80) daha önce başka bir girişim kurmamış, 36'sı(%20) ise daha önce başka işlerle de uğraşmışlardır. Daha önce başka bir girişimde bulunan bu işletmecilerin yaklaşık %39'u daha sonradan işlerini bırakmıştır. Fakat yaklaşık %28'inin bu diğer girişimleri faal durumdadır. İşletmelerini kurma kararı veren işletmecilerin faaliyete geçiş süreleri dikkate alındığında çoğunluğun (%89,4) ilk 1 yıl içerisinde girişimde bulundukları dikkat çekmektedir. İlk işletmelerini kurmada etkili olan faktörler göz önünde bulundurulduğunda, işletmecilerin yaklaşık %46'sının amacının daha fazla para kazanmak olduğu ve sırasıyla %28 ve %23'ünün sera işletmeciliği kurmada aile geleneğini devam ettirme ve kendi kendinin patronu olmanın etkili olduğu görülmektedir. Katılımcılara şu an seracılığa devam etme nedenleri sorulduğunda 72'sinin(%40) para kazanma isteği, 44'ü(%24,4) başka olanaklarının bulunmaması ve 26'sı(%14,4) aile içi yükümlülükleri yerine getirme nedenlerini öne sürmüşlerdir, işletmecilerin %9,4'ü ise başka iş bulma zorluğunun bulunması nedeniyle seracılık mesleğine devam ettiklerini dile getirmişlerdir. İşletmecilerin tarımsal girişimciliklerini etkileyen en önemli faktörler arasında yaklaşık %38'lik bir orana sahip olan ailenin etkisi, %26'lık oranda çevrenin etkisi ve %14 oranında kişisel deneyimlerin etkisinin bulunduğu gözlenmiştir. İşletmecilerin memnuniyet düzeyleri ölçülmek istendiğinde genel olarak 5,07 ortalama ile orta düzeyde bir memnuniyet durumunun geçerli olduğu saptanmıştır. Memnuniyet düzeyinin normallik dağılımı kontrol edilmiş ve veri normal dağılımlı bulunmuştur. Ayrıca seracılığa devam etme eğilimlerine bakıldığında örneklemin yaklaşık yarısına yakını işlerine kesinlikle devam etme eğiliminde oldukları sonucuna varılmış, yaklaşık %12'lik çiftçi grubunun devam etme eğiliminin pozitif olmadığı gözlenmiştir. Katılımcıların %16'sı ise devam etme ihtimallerinin belirsiz olduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 4.2. İşletmelerin sürdürülebilirlik özellikleri

	Frekans	Oran (%)
Ailede girişimci bulunma durumu		
Evet	125	69,4
Hayır	55	30,6
Girişim kurana kadar yaşamın geçtiği yer		
Kırsal kesim	168	93,3
Büyükşehir	12	6,7
Daha önce girişim kurma durumu		
Evet	36	20
Hayır	144	80
Önceki iş durumu		
İflas	6	16,7
Faal	10	27,8
Satıldı	6	16,7
Bıraktı	14	38,9
Faaliyete geçiş süresi		
6 aydan az	143	79,4
6-12 ay	18	10
1-2 yıl	10	5,6
2-3 yıl	8	4,4
3 yıldan fazla	1	0,6
İşletme kurma faktörü		
Kendi işinin patronu olma	41	22,8
Daha fazla para kazanma	82	45,6
Aile geleneğini devam ettirme	50	27,8

Çizelge 4.2'nin devamı

	Frekans			Oran (%)	
Topluma faydalı olma arzusu	4			2,2	
Diğer	3			1,7	
Seracılığa devam etme sebebi					
Para kazanma isteği	72			40	
Ortaya çıkan fırsatlardan yararlanma	9			5	
Esnek çalışma saatleri	3			1,7	
Bağımsız çalışma isteği	4			2,2	
Miras veya devir	1			0,6	
Başka olanakların bulunmaması	44			24,4	
Aile içi yükümlülükler	26			14,4	
Yetersiz gelir	4			2,2	
Başka iş bulma zorluğu	17			9,4	
Tarımsal girişimciliği etkileyen faktörler					
Ailenin etkisi	68			37,8	
Eğitimin etkisi	9			5	
Kültürün etkisi	3			1,7	
Çevrenin etkisi	46			25,6	
Kişisel deneyimlerin etkisi	25			13,9	
Yaş ve cinsiyetin etkisi	1			0,6	
Mesleki tecrübenin etkisi	13			7,2	
Mevcut işin risk etkisi	7			3,9	
İstekli olma etkisi	5			2,8	
Başarı ihtiyacının etkisi	3			1,7	
Seracılığa devam etme eğilimi					
Kesinlikle devam etmeyeceğim	10			5,6	
Devam etmeyeceğim	11			6,1	
Belirsiz(orta)	28			15,6	
Devam edeceğim	42			23,3	
Kesinlikle devam edeceğim	89			49,4	
	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma	Normallik(p)
Seracılıktan memnun musunuz?	1	10	5,07	2,97	0,09

4.1.3. İşletmecilerin fırsatlara ve kaynaklara erişimleri

Seracılıkta girişimci aktivitelerde bulunmak için çeşitli fırsat ve kaynakların varlığı, bu kaynaklara erişim kolaylığı gibi etkenler önemlidir. Kurslar, yararlanılan kaynaklar, hibe ve teşvikler, kişilerin veya çevrelerinin kaynakları ve tarımsal fuarlar girişimci kararlar almak ve yeni yatırımlar yapmak için gerekli fırsatları sunabilmektedir. İşletmecilerin arasında yaklaşık %19'u daha önce herhangi bir girişimcilik kursuna katılmıştır, 146 girişimci ise (%81) herhangi bir girişimcilik kursuna katılmamıştır. İşletmecilerin yaklaşık %60'ı işletmelerini kurarken öz sermayelerini kullanmış, %40'ı ise banka kredilerinden faydalanmıştır. İşletmecilerin yalnızca %9'u girişimlerini kurarken hibe ve teşviklerden yararlanmış ve bu işletmecilerin büyük çoğunluğu işletme kurma girişiminde bulundukları dönemde hibe ve teşvik olanaklarının olmaması veya kısıtlılığı durumunu belirtmişlerdir. İşlerinde yeni fırsat ve kaynaklara erişimlerinde etkili olan faktörler göz önünde bulundurulduğunda işletmecilerin yaklaşık %61'inin kendi kişisel geçmiş ve

tecrübelerinden yararlandıkları ve %32'sinin ailelerinin sahip olduğu sosyal çevre ve kaynaklara başvurdıkları dikkat çekmektedir. Görüşme yapılan işletmecilerin %60'ı tarımsal fuarlara katılmakta iken, %40'ının bu fuarlara gitmedikleri görülmektedir.

Çizelge 4.3. İşletmecilerin fırsatlara ve kaynaklara erişim durumları

	Frekans	Oran (%)
Girişimcilik kursuna katılma durumu		
Evet	34	18,9
Hayır	146	81,1
İşletmenin kuruluşunda yararlanılan kaynaklar		
Öz sermaye	107	59,4
Banka kredisi	55	30,6
Arkadaşlardan borç	6	3,3
Alıcılardan borç	4	2,2
Mesleki örgüt kredileri	7	3,9
Diğer	1	0,6
Hibe ve teşviklerden yararlanma durumu		
Evet	17	9,4
Hayır	163	90,6
İşinizde fırsatlara ve kaynaklara erişim etkenleri		
Kişisel geçmiş ve tecrübe	109	60,6
Ailemin sahip olduğu kaynaklar	58	32,2
Yakın arkadaşlarımla karşılıklı/karşılıksız yardımları	5	2,8
Okulumdan/üyeleri olduğum topluluklardan/gruplardan aldığım destekler	1	0,6
İşle ilgili tanıdıklarımla karşılıklı/karşılıksız yardımları	2	1,1
Kamu/özel kuruluşların verdiği destekler, ekonomik programlar	5	2,8
Tarımsal fuarlara katılıyor musunuz?		
Evet	108	60
Hayır	72	40

4.1.4. İşletmecilerin risk alma özellikleri

İşletmelerin girişimcilik faaliyetlerinde bir risk önleyici olarak sigorta kullanma bilgileri sorulmuştur. Seralarını sigortalatan işletmeci oranı %40 iken, işletmecilerin %60'ı seralarını sigortalatmadıklarını belirtmişlerdir. İşletmecilerin seralarında daha önce doğal afetten kaynaklanan herhangi bir hasar oluşup oluşmadığı sorusu yöneltilmiş ve bu işletmeciler arasında 117'sinin (%65) seralarının daha önce en az bir doğal afet sonucunda hasarlanıp zarar gördüğü, 63'ünün ise (%35) seralarında doğal afetten kaynaklanan herhangi bir zararla karşılaşmadıkları gözlenmiştir. İşletmecilerin yaklaşık %48'inin yaptıkları işte başarısız olmaktan korktukları ve %52'sinin yaptıkları iş konusunda başarısızlık korkularının bulunmadığı belirlenmiştir. Bunun haricinde katılımcıların yaklaşık %18'i zaman zaman şans oyunları oynamakta ve %82'lik kısmı şans oyunları oynamayı tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.4. İşletmecilerin risk alma özellikleri

	Frekans	Oran (%)
Sera sigortalatma durumu		
Evet	72	40

Çizelge 4.4'ün devamı

	Frekans	Oran (%)
Hayır	108	60
Daha önce seranızda doğal afetten dolayı hasar oldu mu?		
Evet	63	35
Hayır	117	65
Yaptığınız işten başarısız olmaktan korkar mısınız?		
Evet	87	48,3
Hayır	93	51,7
Şans oyunları oynar mısınız?		
Evet	32	17,8
Hayır	148	82,2

4.1.5. İşletmecilerin çiftçi örgütlerine üyelik durumları

Sosyal ağ ve kaynakların kullanımında çiftçi örgütleri, ürün pazarlanmasında kolaylıklar ve dolayısıyla yeni yatırım ve müşteriler kazanmada, işletmeyi büyütmede fayda sağlamaktadır. İşletmecilerin tarımsal kooperatlflere, odalara ve üretici birliklerine üyelik durumları üzerine sorulmuş olan sorular ışığında yaklaşık %68'inin herhangi bir tarımsal kooperatife üyeliğinin bulunmadığı görülmekte, üretici birlik ve ticaret odalarına üyelik durumlarının da benzer olduğu (her ikisinde de %97 oranında üyelik bulunmaması) gözlenebilmektedir. Ziraat odalarına üyelik konusunda ise işletmecilerin yaklaşık %64'ünün üyelik varlığı, %36'sının ise üyeliğinin olmaması durumu gözlenmiştir.

Çizelge 4.5. İşletmecilerin tarımsal kooperatif ve odalara üyelik durumları

	Frekans	Oran (%)
Tarımsal kooperatife üyelik durumu		
Evet	58	37,2
Hayır	122	67,8
Ziraat odasına üyelik durumu		
Evet	115	63,9
Hayır	65	36,1
Ticaret odasına üyelik durumu		
Evet	5	2,8
Hayır	175	97,2
Üretici birliğine üyelik durumu		
Evet	6	3,3
Hayır	174	96,7

4.1.6. İşletmelerin üretim deseni ve üretim planlaması

Sera üretim yapan işletmecilerin açık tarla, cam ve plastik sera varlığı, bu arazilerin mülkiyeti ve arazi ekim dönemleri araştırılmıştır. İşletmecilerin açık tarla arazisi varlığı, arazi mülkiyeti ve arazi ekim dönemleri bilgileri aşağıdadır. Ortalama 18,2 dönüm açık tarlada çoğunlukla narenciye, patlıcan ve mısır ekimi yaptıkları tespit edilmiş işletmeciler arasında %88'lik kısım için arazi mülkiyetinin kendilerine ait olduğu görülebilmektedir. Cam serada çoğunlukla domates, biber, hıyar ve az oranda

kabak üretimi yapan işletmecilerin arazi varlığı ortalama 3,13 dönüm olarak hesaplanmış, bu işletmecilerin cam sera mülkiyeti konusunda yaklaşık %83'ünün mülkiyet hakkının kendilerinde olduğu ve önemli oranda (%68,6) tek ekim yaptıkları belirlenmiştir. Cam seraya benzer üretim deseninde üretim yaptıkları gözlemlenen plastik sera işletmecilerinin ortalama 6,36 dönümlük bir arazide ve yine benzer şekilde (%70,3 oranında) tek ekim yaptıkları sonucuna varılmıştır. Çiftçilerin yaklaşık %56'sının yıldan yıla üretim planında değişiklik yapmakta oldukları, %44'ünün ise her sene aynı üretim planına sadık kaldıkları belirlenmiştir. Üretim planında değişiklik yapan işletmeciler arasında önemli bir kesim (%41,5) bu değişikliklere sebep olarak fiyat istikrarsızlıklarına, bir kısmı ise (%27,4) verimlerde gözlenen değişkenliklere işaret etmişlerdir. İşletmecilerin %61'inin tarımsal danışmanı bulunmakta iken 70 işletmecinin (%39) tarımsal danışmanı yoktur. İşletmecilerin traktör varlık durumlarına bakıldığında yaklaşık %64'ünün traktörü bulunduğu, %36'sının ise traktör sahibi olmadıkları gözlenmiştir.

Çizelge 4.6. İşletmelerin üretim deseni ve planlama durumları

	Kişi Sayısı	Mülkiyet durumu			Ekim dönemi		Ortalama arazi varlığı(da)
		M	K	O	T	Ç	
Açık tarla arazi varlığı	67	59	5	3			18,29
Cam sera varlığı	92	76	10	6	68	24	3,04
Plastik sera varlığı	145	117	14	14	41	104	6,36
Frekans							Oran (%)
Üretim planında değişiklik yapma durumu							
Evet				106			58,9
Hayır				74			41,1
Üretim planında değişiklik yapma nedeni							
İklim koşulları				8			7,5
Fiyat istikrarsızlığı				44			41,5
Maliyet				10			9,4
Arazi nevi				8			7,5
Arazi sulanma durumu				2			1,9
Verim				29			27,4
Sağlık				5			4,7
Traktör varlığı							
Evet				115			63,9
Hayır				65			36,1

4.1.7. İşletmecilerin gelir, işletme kaydı tutma ve tasarruf durumları

İşletmecilerin ekonomik ve yönetimiyle ilgili gelir, kayıt tutma ve tasarruf yapma imkânı bilgileri alınmıştır. İşletmecilerin %59'u tarım dışında bir gelir kaynağının bulunmadığını belirtmiştir, tarım dışı gelire sahip olan işletmeci sayısı ise toplam örneklemin %41'lik bölümünü oluşturmaktadır. İşletmelerin tarımsal ve tarım dışı gelir hesaplamaları Çizelge 4.7.'de verilmiştir. İşletmecilerin %73'ü elde ettiği gelirlerden tasarruf edememekte, %27'sinin tasarruf imkânı bulunmaktadır. Son yıllarda işletmecilerin gelirlerindeki değişimin kestirilmesine yönelik sorulan 'Son 5 yılda sebze üretiminden elde ettiğiniz net gelir ne yönde değişti?' sorusuna işletmeciler %68 oranında gelirlerinin geçmişe göre azalma trendinde olduğunu ve %27'lik kesimin

gelirlerinde son zamanlarda önemli bir değişme gözlemlenemedikleri cevabını vermişlerdir. %5 oranında gelirlerinin arttığını belirtenlerin dışında bulunan işletmeciler bu sebebin kaynağını genel olarak artan maliyetlere bağladığını bildirmiştir. İşletmecilerin yaklaşık %51'i bizzat işletme kaydı tutmakta iken, %49'u ise işletme kaydı tutmamakta ve fakat satış miktarı, satış fiyatları, borçlar gibi finansal verilerin birlikte çalıştığı komisyoncularda kayıt altında bulunduğunu belirtmişlerdir. İşletmecilerin yaklaşık %81'lik bölümü çiftçi kayıt sistemine üye durumundadır, %19'unun ise çiftçi kayıt sistemine üyeliği bulunmamaktadır.

Çizelge 4.7. İşletmecilerin gelir, işletme kaydı tutma ve tasarruf durumları

Yıllık Gelir (TL)	Minimum	Maksimum	Ortalama
Tarımsal gelir	5000	600000	115928,39
Tarım dışı gelir	2500	160000	30155,36
	Frekans		Oran (%)
Tarım dışı geliriniz var mı?			
Evet	73		40,8
Hayır	106		59,2
Tasarruf yapıyor musunuz?			
Evet	48		26,7
Hayır	132		73,3
Son 5 yılda geliriniz ne yönde değişti?			
Arttı	13		7,22
Azaldı	109		60,06
Değişmedi	58		32,2
İşletme kaydı tutma durumu			
Evet	91		50,6
Hayır	89		49,4
Çiftçi kayıt sistemine üyelik durumu			
Evet	145		80,6
Hayır	35		19,4

4.1.8. İşletmelerin finansal özellikleri

İşletmecilerin finansal kaynakları değerlendirmeleri; yabancı kaynaklardan kısa ve uzun süreli kredi veya avanslara erişim, öz sermaye kullanımı gibi ihtiyaç duyulan mali varlıkların sağlanması şeklinde olabilmektedir. İşletmelere dair genel finansal değerlendirmelerle ilgili olarak elde edilen bulgular Çizelge 4.8'de verilmiştir. İşletmeciler arasında %41'lik kısmın finansal durumunu yeterli bulduğu, %31'lik kısmın ise kötü bulduğu söylenebilir. İşletmeciler arasında 68 kişi (%37,8) geçen senelerde kredi kullanmış, %62'si ise kullanmamıştır. Ayrıca örnekleme gelecekte kredi kullanmayı düşünenlerin sayısı 54 (%30) olup, böyle bir düşüncesinin bulunmadığını belirtenler ise örneklemin %70'lik kısmını oluşturmaktadır. Aynı işletmeciler arasında çoğunluğun (%82,2) geçmiş dönemlere ait kamu kuruluşlarına ödenmemiş borcu bulunmamaktadır. Benzer şekilde %78'lik çoğunluğun geçmiş döneme ait kamu kuruluşları dışındaki kurumlara borçlu olmadıkları da görülebilir. Son yıllar içerisinde başka bir işletmenin (tamamının veya bir kısmının) satın alınması, taşınması, devralınması, otomasyon satın alınması veya seranın kapsamlı bir şekilde yenilenmesi gibi önemli bir karar alanların oranı %12,2'dir. İşletmecilerin %71'i

komisyoncu veya tüccarlardan avansla borç aldıkları, %57'si çekle ödeme aldıklarını belirtmişler, kredi ve avansla borç alanların %76'sının bu eylemi her yıl gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Kredi kullanan işletmecilerin kredi finansman kaynaklarının büyük kısmını (%58,9) Ziraat Bankası oluşturmaktadır. Ziraat Bankası'ndan kredi kullanan bu işletmecilerin belirtilen banka kredileri hakkındaki görüşünün ise %51 oranında yeterli olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.8. İşletmelerin finansal özellikleri

	Frekans	Oran (%)
İşletmenin finansal durumu		
Çok iyi	11	6,1
İyi	23	12,8
Yeterli	74	41,1
Kötü	56	31,1
Çok kötü	16	8,9
Geçmiş kredi borcu varlığı		
Evet	68	37,8
Hayır	112	62,2
Gelecek yıllarda kredi almayı düşünüyor musunuz?		
Evet	54	30
Hayır	126	70
Geçmiş döneme ait kamu borcu varlığı		
Evet	32	17,8
Hayır	148	82,2
Son yıllarda önemli bir karar aldınız mı?		
Evet	22	12,2
Hayır	158	87,8
Geçmiş döneme ait özel kuruluşlara ödenmemiş borç durumu		
Evet	39	21,7
Hayır	141	78,3
Komisyoncu-tüccara borç durumu		
Evet	128	71,1
Hayır	52	28,9
Komisyoncu-tüccardan kredi-borç alma sıklığı		
Sıkça	19	14,9
Her yıl	94	73,4
Seyrek	15	11,7
Komisyoncu-tüccardan çek avans alma durumu		
Evet	102	56,7
Hayır	78	43,3
Ziraat bankası kredileri hakkındaki görüşünüz nedir?		
Yeterli	50	51
Yetersiz	11	11,2
Formalitesi fazla	16	16,3
Faiz oranları yüksek	12	12,2
Fikir yok	9	9,2

4.1.9. İşletmecilerin üretilen tür ve çeşide karar verme faktörleri

Seracılıkta üretim planlaması seneden seneye değişmekte veya bazı faktörlere göre her sene aynı üretim planı uygulanabilmektedir. Bu anlamda sebze üretiminde türe ve çeşide hangi faktörlere göre karar verildiğinin belirlenmesi, işletmecilerin üretim

kararlarının irdelenmesinde önemli bir husustur. Serada üretilen tür ve çeşide karar vermede kişisel tecrübenin en önemli etken olduğu gözlenmiştir. İşletmecilerin tüccar ve komisyonculardan yetiştirilecek ürün çeşidiyle ilgili tavsiye alanlarının sayısı az olmakla beraber yine önemli çoğunluk belirtilen alıcı ve pazarlayıcılardan teknik tavsiye de almamaktadır. İşletmeciler yetiştiricilik, ilaçlama ve diğer konularda teknik bilgiyi ilaç bayilerden (%68,9) ve kendi bilgilerinden (%13,9) ve özel ziraat mühendislerinden (%10) sağlamaktadır.

Çizelge 4.9. İşletmecilerin üretilen tür ve çeşide karar verme, tavsiye alma durumları

	Frekans	Oran (%)
Serada üreteceğiniz tür ve çeşide nasıl karar verirsiniz?		
Kişisel tecrübe	137	76,1
Komisyoncu	6	3,3
Komşu-dost	14	7,8
Danışman	4	2,2
Pazar talebi	8	4,4
Fiyat	8	4,4
Sağlık	2	1,1
İşçiliğin kolay olması	1	0,6
Alıcıdan yetiştirilecek ürün hakkında tavsiye alırmısınız?		
Evet	47	26,1
Hayır	133	73,9
Alıcıdan ürünle ilgili teknik tavsiye alırmısınız?		
Evet	29	16,1
Hayır	151	83,9
Yetiştiricilik ve ilaçlama ile ilgili teknik tavsiyeleri nereden alırsınız?		
Tarım il müdürlüğü	8	4,4
İlaç bayii	124	68,9
Özel ziraat mühendisi	18	10
Komşular	5	2,8
Kendi bilgimi kullanırım.	25	13,9
Tarımsal danışmanınız var mı?		
Evet	110	61,1
Hayır	70	38,9

4.1.10. İşletmecilerin teknolojiye ilişkin tutumları

Girişimcilik davranışlarıyla ilişkilendirilen teknoloji kullanımı ve teknoloji tutumunun araştırma kapsamında irdelenmesi önemlidir. Öte yandan küçük ve orta ölçekli işletmecilerin genel olarak teknolojiye uyumunda sorunlar yaşanabilmektedir. İşletmecilerin seralarında üretim, ısıtma, ilaçlama ve benzeri teknik, alet ekipmanla ilgili yeni teknolojilere ilişkin tutumları dikkate alındığında %54'ünün somut bir sonuç görmeden risk almayacakları, kalan kısmının ise birbirine yakın oranda olmak üzere herkesten önce denemek isteyeceğini, demonstrasyonu yapılması durumunda kullanma eğiliminde oldukları ve birim alan üretimini artıracak her türlü teknolojiye açık oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 4.10. İşletmecilerin teknoloji tutumları

Serada teknoloji kullanımıyla ilgili tutumunuz nedir?	Frekans	Oran (%)
Sonucunu görmeden risk almam.	98	54,4
Herkesten önce denemek isterim.	28	15,6
Demonstrasyonu yapılırsa kullanırım.	28	15,6
Birim alan üretimini artıracak her türlü teknolojiye açığım.	26	14,4

4.1.11. İşletmelerin pazarlama yapıları

Ürün ve hizmetlerin oluşturulma sürecinin detaylandırılmasında pazarlama yeri, fiyata etki eden faktörler, fiyatın öğrenildiği kaynaklar gibi veriler kullanılabilir. Üstelik pazarlama ile ilgili sorunların varlığı ve bu sorunların neler olduğu girişimcilğe engel olan etkenler olduğu için araştırma kapsamında incelenmiştir. İşletmecilerin %99'u serada ürettiği sebzeleri il ve ilçe toptancı hallerinde pazarlamaktadır. Örneklemdeki işletmecilerin ortalama 9,5 yıldır aynı komisyoncuyla çalıştıkları, yıllık satış hacminin ortalama 64,06 ton olduğu gözlenmiştir. Satış döneminde büyük oranda düzenli olarak pazara giderek (%45,6) veya tüccar komisyoncular kanalıyla satış fiyatını öğrenen işletmecilerin, %80'i alıcıların teklifini kabul etmek zorunda olup yalnızca %10'u alıcı ile pazarlık edebilmektedir. Satış fiyatlarının belirlenmesinde en etkili faktörlerin ürün kalitesi (%55) ve ürün miktarı (%31,7) olduğu ve bu faktörlerin oluşmasında etken olan unsurun üretimin ihracata ya da ithalata yönelik üretim planlamasına göre oluşan farklılıklardan kaynaklandığı bilinmektedir. İşletmecilerin %64'ü ürettikleri ürünlerin pazarlanmasında bir problemle karşılaşmadığını belirtmektedir. Pazarlama konusunda sorun yaşadığı gözlenen işletmecilerin ise bu durumu büyük oranda (%74,2) talebin düşük olmasına bağladıkları sonucuna varılmıştır.

Çizelge 4.11. İşletmelerin pazarlama yapıları

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Kaç yıldır aynı komisyoncuyla çalışmaktasınız?	0	40	9,5	9,3
Yıllık ortalama satış hacmi(ton)	64,06			
	Frekans		Oran (%)	
Sebze satış yeri				
İlçe toptancı hali	117		65	
İl toptancı hali	61		33,9	
Pazar	2		1,1	
Satış fiyatını hangi kaynaktan öğreniyorsunuz?				
Düzenli olarak pazara/hale giderek	82		45,6	
Aile/Arkadaşlar	18		10	
Komisyoncu/Tüccar	80		44,4	
Satış fiyatını nasıl belirliyorsunuz?				
Alıcının teklifini kabul etmek zorundayım	144		80	
Önce fiyatı öğrenirim, sonra en yüksek fiyata satarım	17		9,4	
Alıcı ile pazarlık ederim	18		10	
Diğer	1		0,6	

Çizelge 4.11'in devamı

	Frekans	Oran (%)
Fiyatın belirlenmesinde hangi faktörler rol oynar?		
Ödeme zamanı	23	12,8
Ürün miktarı	57	31,7
Ürün kalitesi	99	55
İşletmenin yeri	1	0,6
Ürününüzün pazarlanmasında sorun yaşıyor musunuz?		
Evet	66	36,7
Hayır	114	63,3
(Evet ise) Hangi pazarlama sorununu yaşıyorsunuz?		
Talebin düşük olması	49	74,3
Ürün fiyatlarının düşük olması	14	21,2
Ürün kalitesinin düşük olması	1	0,02
Pazarlama alanı olmaması	2	0,03

4.2. İşletmecilerin Girişimcilik Davranışları

4.2.1. İşletmecilerin girişimcilik niyetleri

Seracılıkta girişimcilik davranışına yönelik niyetlerin belirlenmesinde kişisel, işletme ve sosyal ağlara yönelik yenilikçi fikir ve eylemlerin belirlenmesi yol gösterici olmaktadır. Bu nedenle işletmecilere girişimcilikle ilişkilendirilebilecek işletme büyütme, teknolojiyi takip etme, çevreye dost ürünler yetiştirme ve çevre kirliliğine karşı duyarlılık, yeni sera yatırımı planlama, yüksek kâr elde etme, yeni faaliyetlere girişme, risk alma, diğer işletmelerin henüz yapmadığı girişimlerde bulunma, kendi işinin patronu olma, borçları ödeme, yeni ve modern alet-makine satın alma, işletmenin çevrede örnek alınmasını sağlama, yapılan işten zevk alma ve teknolojiyi uygulama gibi niyetleri sorulmuştur. İşletmecilerin seracılıkta girişimciliğe yönelik niyetleri 7'li Likert ölçeği ile ölçülmüştür. Girişimcilikle ilişkilendirilen 14 farklı niyet ifadelerinden oluşturulan değişkenlerde yüksek ortalama (5-7) işletmecilerin girişimciliğe ilişkin niyetlerinin pozitif yönde olduğu anlamına gelmekte, düşük ortalama (1-3) ise niyetlerinin negatif yönde olduğu anlamına ihtiva etmektedir. İşletmecilerin girişimciliğe karşı genel tutumu 4,32 ortalamasına sahip olduğu görülmektedir ve bu ortalama skor ışığında tutumun pozitif yöne yönelmiş olduğu savunulabilir. Pozitif yönde niteliklerin en yüksek skorlularına göz atıldığında kendi işinin patronu olma (5,61), yapılan işten zevk alma isteği (5,49) ve çevreye dost ürünler yetiştirme, çevre kirliliğini önleme isteği (4,96) öne çıkmaktadır. İşletmecilerin ayrıca borçlarını ödeme (4,84), işletmelerinin çevrelerinde örnek alınması (4,69) ve olabildiğince yüksek kâr elde etme (4,56) konularında istekli oldukları anlaşılmaktadır. Teknolojiyi takip etme ve uygulama, fırsat bulunması halinde kendileri için yeni olan faaliyetlere başlama, yeni ve modern alet-makine satın alma, diğer firmaların henüz yapmadığı girişimleri yapma ve fırsat oluşması halinde risk alma konularında orta seviye bir niyette oldukları görülmektedir. Gelecek yıllarda yeni sera yatırımında bulunma (2,96), işletmelerini büyütme (2,98) niyetlerinin düşük olması işletmecilerin önümüzdeki senelerde mevcut sera varlıklarını muhafaza etme niyetinde olduklarını düşündürmektedir.

Çizelge 4.12. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin niyetleri

Niyetler	Ortalama	Standart Sapma
Gelecek yıllarda işletmemi büyütme niyetindeyim.	2,98	2,09
Teknolojiyi takip eden ve uygulayan bir işletme olmak isterim.	4,03	2,05
Çevreye dost ürünler yetiştirmek ve çevre kirliliğini önlemek isterim.	4,97	1,73
Gelecek yılda yeni sera yatırımı yapabilirim.	2,96	1,98
Olabilirdiğince yüksek kâr elde etmek isterim.	4,56	2,22
Fırsatları gördüğüm takdirde benim için yeni olan faaliyetlere başlamaya niyetliyimdir.	4,20	2,04
Fırsatları gördüğüm takdirde büyük riskler almaya niyetliyimdir.	3,82	2,07
Diğer firmaların henüz yapmadığı girişimleri yapma konusunda istekliyimdir.	3,97	2,02
Kendi işimin patronu olmak isterim.	5,61	1,54
Borçlarımı ödemek isterim	4,84	2,00
Yeni ve modern alet-makina satın almak isterim.	3,97	2,29
İşletmemin çevremde örnek alınmasını sağlarım.	4,69	1,83
Yaptığım işten zevk almak isterim.	5,49	1,84
Önümüzdeki yıllarda teknolojiyi takip eden ve uygulayan bir işletmemin olmasını isterim.	4,45	2,16
Niyet-Genel	4,32	0,79

4.2.2. İşletmecilerin girişimcilik tutumları

İşletmecilerin girişimcilik tutumlarının doğrudan ölçümünde girişimciliğin ve girişimcilik davranışı göstermenin kendileri için ne ifade ettiğinin belirlenmesi önemlidir. Bu yönde işletmecilerin girişimciliğe yönelik doğrudan tutumlarını ölçmeye yönelik 5 ifade (Olumsuz/Olumlu, Yararsız/Yararlı, Kötü/İyi, Güvenilir/Güvenilmez, Hoş/Hoş değil) ölçülmüştür. Genel olarak işletmecilerin tarımsal girişimciliği olumlu, yararlı, hoş ve iyi olarak nitelendirirken, güvenilmez bir beklenti olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Standart sapma değerlerinin görece düşük olması, girişimciliğe ilişkin ifadelerle işletmecilerin gösterdiği hem pozitif yönde olumlu, yararlı, iyi ve hoş tutumun hem de negatif yönde girişimciliğin güvenilmez olacağı tutumları arasında önemli düzeyde değişkenlik göstermediği anlamına gelmektedir.

Çizelge 4.13. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin tutumları

Tutum-Doğrudan	Ortalama	Standart Sapma
Olumsuz-Olumlu	5,64	1,63
Yararsız-Yararlı	5,54	1,68
Kötü-İyi	5,60	1,53
Güvenilir-Güvenilmez	2,90	1,91
Hoş-Hoş değil	2,33	1,46
Tutum-Genel	4,40	1,64

İşletmecilerin bağımsız değişken olan direk tutumlarının haricinde, tutumlarına dolaylı etkide bulunan davranışsal inançlarına yönelik ifadeler göz önüne alınmıştır. Yeni teknolojilere sahip olma, iyi tarım, sözleşmeli tarım, örnek çiftçi olma, borçların artması, insan sağlığına daha uygun üretim yapma, verim artışı sağlama, işletme kayıtlarını tutma, daha fazla risk alma, yeniliklerden haberdar olma, pazarı izleme imkânının artması, yeni müşteriler kazanma, satışları artırma, çevreyle daha etkili iletişim sağlama, işletme dışı gelirleri artırma, maliyetleri azaltma ve işletmeyi büyütme gibi girişimcilik davranışının kendileri için hangi olası sonuçları ne ölçüde doğuracağını belirlenmesiyle ölçülmektedir. Davranışsal inanç bağımlı bir değişkendir ve 7'li Likert ölçeği ile ifadelere tamamen katılmama (1) ile tamamen katılma (7) arasında ölçeklendirilmiştir. Bu ifadeler işletmecilerin girişimci davranışlara yönelik davranışsal inançlarını göstermektedir. Davranışsal inançlarının genel ortalaması 4,13 girişimciliğe yönelik pozitive yakın bir inanç sergilendiği anlamına gelmektedir (Çizelge 4.14). İşletmeciler, girişimciliğe uygun bir davranışta bulunmanın insan sağlığına daha uygun üretim tekniklerini uygulamalarına (4,98) olanak sağlayabileceği inancındadır. Verim artışı sağlayabilecek çeşitli yeni üretim teknikleri veya ilaç çeşitleri de kullanabilecekleri (4,87), girişimci davranışlarda bulunma durumlarında yeni teknolojilere sahip olabilecekleri (4,53) ve yatırımlarında daha fazla risk alabilecekleri inancı ağır basmaktadır. Bu inanç ifadelerinin tersine işletmeciler arasında girişimcilik davranışlarının kendileri için sözleşmeli tarım uygulamalarına geçme isteği (2,94) oluşturacağı inancına katılmamaktadırlar. Ayrıca girişimcilik davranışının maliyetlerini azaltacağı (3,16) ve işletme dışı gelirlerinde de bir artış olacağı inancını da taşımamaktadırlar. Genel olarak iyi tarımın uygulanabilirliği için yüksek sermaye ihtiyacı olması gerektiği belirtilmiştir.

Çizelge 4.14. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin davranışsal inançları

Davranışsal İnançlar ($b_i \times e_i$)	Ortalama	Standart Sapma
Yeni teknolojilere sahip olmamı sağlayabilir.	4,53	2,07
İyi tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	3,42	1,89
Sözleşmeli tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	2,94	1,70
Örnek çiftçi olmamı sağlayabilir.	4,49	1,95
Borçlarımın artmasına neden olabilir.	4,47	1,98
İnsan sağlığına daha uygun üretim yapmamı sağlayabilir.	4,98	2,08
Verim artışı sağlayabilir.	4,88	1,93
İşletme kayıtlarını tutmamı sağlayabilir.	4,22	2,22
Daha fazla risk almama sebep olabilir.	4,53	1,96
Yeniliklerden haberdar olmama sebep olabilir.	4,29	1,93
Pazarı izleme imkânımı artırabilir.	4,02	1,97
Yeni müşteriler kazanmamı sağlayabilir.	4,07	1,99
Satışları artırmamı sağlayabilir.	4,48	2,02
Çevremle daha etkili iletişim kurmamı sağlayabilir.	4,12	1,88
İşletme dışı gelirimini artırmamı sağlayabilir.	3,29	1,97
Maliyetleri azaltmamı sağlayabilir.	3,16	1,98
İşletmemi büyütmemi sağlayabilir.	4,34	2,05
Davranışsal İnançlar-Genel	4,13	0,59

Davranışsal inançların bir bileşeni olan sonuç değerlendirmesi, işletmecilerin yukarıda davranışsal inanç ifadelerinin gerçekleşmesi halinde kendileri için ne ölçüde yararlı sonuçlar ortaya çıkacağını değerlendirmesinde önem arz etmektedir. Her bir i'inci davranışsal inancın gerçekleşmesi halinde işletmecinin kendisi için ne kadar iyi olacağını ifadesidir. Değişkenler için yüksek ortalama, o ifadeye ilişkin sonucun faydalı olacağı, düşük ortalama ise faydası bulunmayacağı inancını betimlemektedir. 7'li Likert ölçeğiyle ölçeklendirilmiş sonuç değerlendirmesi değişkeni 5,19 ortalamaya sahiptir. Bu durumda işletmecilerin davranışsal inançlarına yönelik bir gelişme durumunda kendileri için faydalı sonuçlar doğacağı tutumu içinde oldukları söylenebilir. Verim artışı sağlanmasının (5,87) kendileri için fayda sağlayacağı inancının güçlü olduğu, insan sağlığına daha uygun üretim yapmanın (5,83), maliyetleri azaltmanın (5,64), yeni teknolojilere sahip olmanın (5,54), işletmelerini büyütmenin (5,51) ve satışlarını artırmanın (5,49) faydalı olacağı inancının çiftçiler arasında yaygın ve en önemlileri olduğu görülmektedir. Girişimciliğe ilişkin davranışsal inançların gerçekleşmesi durumunda çoğunlukla faydalı sonuçlar ortaya çıkacağı inancında olan işletmeciler için sözleşmeli tarım uygulamaları (3,83) ve iyi tarım uygulamaları (3,71) hususlarının istisna olduğu söylenebilir (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin sonuç değerlendirmeleri

Sonuç Değerlendirmesi (e_i)	Ortalama	Standart Sapma
Yeni teknolojilere sahip olmam benim için iyidir.	5,54	1,43
İyi tarım uygulamasına geçmem benim için iyidir.	3,83	2,02
Sözleşmeli tarım uygulamasına geçmem benim için iyidir.	3,72	1,98
Örnek çiftçi olmak benim için iyidir.	5,25	1,58
Borçlarımın artması benim için kötüdür.	5,34	1,84
İnsan sağlığına daha uygun üretim yapmam benim için iyidir.	5,83	1,44
Verimin artması benim için iyidir.	5,87	1,30
İşletme kayıtlarını tutmak benim için iyidir.	5,27	1,69
Daha fazla risk almak benim için kötüdür.	5,31	1,61
Yeniliklerden haberdar olmak benim için iyidir.	5,37	1,39
Pazarı izleme imkânının artması benim için iyidir.	5,22	1,52
Yeni müşteriler kazanmak benim için iyidir.	5,26	1,47
Satışlarımı artırmak benim için iyidir.	5,49	1,46
Çevremle daha etkili iletişim kurmam benim için iyidir.	5,23	1,39
İşletme dışı gelirimi artırmak benim için iyidir.	4,58	1,83
Maliyetleri azaltmak benim için iyidir.	5,64	1,59
İşletmemi büyütme benim için iyidir.	5,51	1,40
Sonuç Değerlendirmesi-Genel	5,19	0,61

4.2.3. İşletmecilerin girişimcilik öznel normları

Girişimciliğe ilişkin niyeti doğrudan etkilediği düşünülen öznel norm değişkeni, bağımsız bir değişkendir. İşletmecilerin en yakın aile üyeleri, yakın arkadaşları, iş arkadaşları, komisyoncu ve ihracatçılar, meslektaşları, kredi kullandığı kurumlar,

tarımla uğraşmayan komşuları ve yayım elemanlarının sosyal çevrelerini oluşturduğu bilinmektedir. Öznel normun doğrudan ölçülmesi, bu sosyal ağ elemanlarının işletmecilerin kendileri üzerinde oluşturduğu baskıların 7'li Likert ölçeği ile ifadelere katılma durumlarına göre tamamen katılmama (1) ile tamamen katılma (7) arasında ölçeklendirilmesiyle sağlanmıştır. İşletmecilerin 3,48 genel ortalamaya sahip öznel norm ifadeleri negatife yakın katılımda oldukları, girişimci davranışta bulunma konusunda birbirinden farklı 9 sosyal çevresinden önemli bir baskı olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Kredi kullandığı kurumlar tarafından girişimci olmaları (1,74) konusunda baskı hissetmeyen işletmeciler, aynı zamanda tarımla uğraşmayan komşularından da böyle bir baskı hissetmediklerini belirtmişlerdir. Genelinde aile işletmesine sahip olan işletmecilerin en yakın aile üyeleri tarafından (4,96) ve yakın arkadaşlarından girişimci olmaları konusunda böyle bir baskı gördükleri (4,46) sonucu çıkarılabilir.

Çizelge 4.16. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin öznel normları

Öznel Norm-Doğrudan	Ortalama	Standart Sapma
En yakın aile üyelerim tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	4,96	2,22
Yakın arkadaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum	4,47	1,98
İş arkadaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	3,35	2,07
Komisyoncu ve ihracatçılar tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum	3,74	2,06
Meslektaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	3,57	1,99
Tohum, gübre ve ilaç bayileri tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	4,17	2,19
Kredi kullandığım kurumlar tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	1,74	1,21
Tarımla uğraşmayan komşularım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	1,99	1,31
Yayım elemanları tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	3,35	1,91
Öznel Norm-Genel	3,48	1,06

Öznel normun dolaylı ölçüsü ve bağımlı bir değişken olan normatif inançlar, 7'li Likert ölçeğiyle, öznel normun dolaylı ölçümünde farklı sosyal çevre bileşenlerinin işletmeci için hangi derecede bir adaptasyon kaynağı olduğunun yorumlanması amacıyla ölçülmektedir. Bu yüzden işletmecilere davranışsal inanç ifadelerinde yer alan her bir j' inci elemanın kendileriyle ilgili girişimci faaliyetlerde bulunmaları gerektiği düşüncesinin varlığı şeklinde sorulmaktadır. Doğrudan ölçüme benzer şekilde katılım dereceleri en düşükten en yükseğe doğru ölçeklendirilmiştir. Genel ortalamanın 3,64 olduğu bu değişken, işletmeciler için sosyal çevrelerinden kendilerinin önemli bir derecede girişimci faaliyetlerde bulunmaları gerekliliği düşüncesi gözlemlenmediği anlamına gelmektedir. Yalnızca en yakın aile üyeleri tarafından (5,17) ve daha az bir düzeyde yakın arkadaşlarından böyle bir düşüncede bulundukları yönünde izlenimleri olan işletmeciler arasında, kredi kullandıkları kurumların (1,93) ve tarımla uğraşmayan

komşularının (2,21) ise girişimci faaliyetlerde bulunmaları gerektiği düşüncesi baskın değildir.

Çizelge 4.17. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin normatif inançları

Normatif İnançlar ($n_j \times m_j$)	Ortalama	Standart Sapma
En yakın aile üyelerim girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	5,17	1,98
Yakın arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	4,62	1,83
İş arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,41	1,94
Komisyoncu ve ihracatçılar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,97	1,95
Meslektaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,61	1,99
Tohum, gübre ve ilaç bayileri girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	4,38	2,02
Kredi kullandığım kurumlar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	1,93	1,28
Tarımla uğraşmayan komşularım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	2,21	1,39
Yayım elemanları girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,43	1,96
Normatif İnanç-Genel	3,64	1,06

Normatif inançların bir bileşeni olan uyum motivasyonu değişkeni, 7'li Likert tipi ölçekle öznel normda sınıflandırılmış ayrı sosyal çevre gruplarının düşüncelerinin işletmeci nezdinde önem derecelerini ölçmek için hiç önemsememe (1) ile çok fazla önemseme (7) arasında ölçeklendirilmiştir. Normatif inanç ifadelerinde yer alan her bir j' inci sosyal çevre elemanının işletmeci tarafından önemsenme derecesinin, girişimci davranışta bulunma konusunda inançlarını etkileyeceği düşünülmektedir. Ayrıca j' inci sosyal çevre elemanı, işletmeci üzerinde girişimcilik davranışını uygulamada veya uygulamamada bir motivasyon kaynağı olma özelliğini teşkil edebilmektedir. 3,69 genel ortalamaya sahip uyum motivasyonu değişkeni, işletmeciler arasında sosyal çevrelerinin düşüncelerinin kendileri tarafından önemsenme düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Örneklemdeki işletmeciler, çoğunlukla kredi kullandıkları kuruluşların kendileri hakkında yapmaları gerektiğini düşündükleri şeyleri önemsemedikleri (1,67) gözlenmektedir. Ayrıca, tarımla uğraşmayan komşularının (2,08) ve yayım elemanlarının (2,94) da yapmaları gerektiğini düşündüğü şeyler hakkında da işletmeciler için yüksek bir önem arz etmediği belirlenmiştir. Fakat düşüncelerini önemsedikleri gruplar arasında yakın arkadaşları (4,99) ve özellikle en yakın aile üyelerinin (6,22) olduğu gözlenebilmektedir.

Çizelge 4.18. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin uyum motivasyonları

Uyum Motivasyonu (m_j)	Ortalama	Standart Sapma
Ailenizin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	6,22	1,26

Çizelge 4.18'in devamı

Uyum Motivasyonu (m_j)	Ortalama	Standart Sapma
Yakın arkadaşlarınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	4,99	1,54
Müşterilerinizin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	3,76	2,14
Komisyoncu ve ihracatçıların sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	3,95	2,16
Diğer çiftlik komşularınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	3,59	2,09
Tohum, gübre ve ilaç bayilerinin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	4,04	2,19
Kredi kullandığınız kuruluşların sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	1,67	1,29
Tarımla uğraşmayan komşularınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	2,08	1,61
Yayım elemanlarının sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	2,93	2,10
Uyum Motivasyonu-Genel	3,69	1,39

4.2.4. İşletmecilerin girişimcilik algılanan davranış kontrolleri

İşletmecilerin girişimcilik davranışlarını uygulamada yeterliliklerini belirlemek için bağımsız bir değişken olan algılanan davranış kontrolü ele alınmıştır. Sebze üretim maliyetini düşürme, üretim sürecini takip etme, sebze satış fiyatını artırabilme, kullanılacak tohum çeşidine karar verme, önemli kararlar almadan önce bilgi toplama, seracılık ve çiftçilikle ilgili yasa ve mevzuatların takibi, internet kullanımı, ürün hedeflerini gözden geçirme ve hastalık ve zararlılarla mücadelede yeterlilik ifadeleri işletmecilerin davranışları üzerinde kontrollerinin belirlenmesinde kişisel, işletme, teknik ve sosyal çevreleriyle ilgili ifadelerdir. Doğrudan ölçüm ile 7 düzeyli Likert tipi ölçek kullanılmış olan algılanan davranış kontrolü değişkeninde, 9 farklı ifade kesinlikle katılmama (1) ile kesinlikle katılma (7) arasında düzeylendirilmiştir. Ortalamanın yüksek olması (5-7), işletmecinin bireysel girişimcilik davranışını uygulamada yeteneğinin yüksek olduğu düşüncesini taşıdığına, ortalamanın düşük olması (1-3) ise tersi düşüncede olduğuna işaret etmektedir. Kullanılacak tohum çeşidine kendilerinin karar verdiğini (6,22) belirten işletmeciler arasında önemli kararlar vermeden önce ellerinden geldikince bilgi topladıkları (5,64), hastalık ve zararlılarla mücadelede kendilerini yeterli gördükleri (5,13) ve üretim sürecinin adımlarını takip etmek için yeterli imkâna sahip oldukları (5,07) düşüncesi mevcuttur (Çizelge 5.19). Çoğunluğu hasat sonrası ürünlerini doğrudan ilçe haline teslim eden ve ürünlerin fiyatlandırılma sürecinde rolleri bulunmayan işletmecilerin sebze satış fiyatını artırma olanaklarının bulunmadığı (2,08) ve sebze üretim maliyetini düşürmelerinin mümkün görülmediği (2,38) düşüncesi gözlenmiştir. Genel ortalaması 4,26 olan algılanan davranış kontrolü değişkeni, bu konuda genel yeterlilik düşüncesinin pozitifte dönük nötr olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.19. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin algılanan davranış kontrolleri

Algılanan Davranış Kontrolü-Doğrudan	Ortalama	Standart Sapma
Sebze üretim maliyetini daha da düşürebilirim.	2,38	1,71
Üretim sürecini takip etmek için yeterli imkânım var.	5,07	2,08
Sebze satış fiyatını artırabilirim.	2,07	1,49
Kullanılacak tohum çeşidine kendim karar veririm.	6,22	1,57
Önemli kararlar almadan önce kendimi bilgilendiririm.	5,64	1,50
Seracılık ve çiftçilikle ilgili yasa ve mevzuatları takip ederim.	3,73	2,18
Seracılık ve çiftçilikle ilgili bilgi bulmak için internetten faydalanırım.	3,47	2,23
Tarımsal işletme sonuçlarımın analizini yaparak ürün hedeflerimi gözden geçiriyorum.	4,65	1,91
Hastalık ve zararlılarla mücadelede kendimi yeterli görüyorum.	5,13	1,74
Algılanan Davranış Kontrolü-Genel	4,26	1,44

Algılanan davranış kontrolüne ilişkin bağımlı bir değişken olan kontrol inancı, işletmecilerin girişimcilikle ilgili zorlukların olduğuna dair inançlarının ölçülmesinde kullanılmaktadır. İşletme yönetiminde harcanan zaman, girişimci faaliyetler için kredi ve finansman bulma, tarımda bilgi eksikliği varlığı, ekonomik ve genel tarım politikası konularındaki zorluklar olduğuyula ilgili inançlar, kontrol inançlarını oluşturmaktadır. Kontrol zorluğuna dair inanç, 7 düzeyli Likert tipinde katılma durumları düzeylerine göre tamamen katılmama (1) ile tamamen katılma (7) aralığında ölçeklendirilmiştir. Yüksek ortalamalı (5-7) değişkenin, belirtilen ifadeye ilişkin işletmecinin kontrol inancının yüksek olduğu çıkarımı yapılabilirken düşük ortalamalı değişken (1-3) tersi anlam ifade etmektedir. Örneklemdaki işletmeciler, ekonomik ve genel tarım politikalarının (5,23) çiftçilerin girişimci eylemlerde bulunma imkânını kısıtladığı fikrindedir. Buna zıt olarak işletmelerinde idari yükümlülüklerle ilgili işlere harcadığı zamanın girişimcilikle ilgili faaliyetlerde bulunmalarına bir engel oluşturmadığı (3,19) kanısı olduğu da görülebilmektedir (Çizelge 4.20). 4,22 genel ortalamaya sahip kontrol inancı değişkeni işletmecilerin girişimcilikle ilişkilendirilebilecek davranışların uygulanmasıyla ilgili zorlukların olduğu inancına orta düzeyde bir katılım seviyesine sahip oldukları anlamına gelmektedir.

Çizelge 4.20. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin kontrol inançları

Kontrol İnançları ($c_k \times p_k$)	Ortalama	Standart Sapma
İşletmemde idari yükümlülüklerle ilgili işlere çok fazla zaman harcıyorum.	3,19	1,99
Girişimci işletmeler için finansman ve kredi bulmak zordur.	4,06	1,88
Tarımda girişimcilikle ilgili bilgi eksikliği olduğunu düşünüyorum.	4,41	1,73
Ekonomik ve genel tarım politikaları çiftçilerin girişimci olmasını engellemektedir.	5,23	1,76
Kontrol İnançları-Genel	4,22	0,84

Kontrol inancının ölçümünde zorluğun gücüne olan inanç, gerçekleştirilen anket çalışmasında her bir k' ıncı ifadede yer alan inançla ilişkin kendileri için hangi düzeyde zorluk oluşturduyuyla ilgili ifadelerdir. 5 farklı ifadeye katılma durumlarına göre 7'li Likert tipinde ölçeklendirilmiştir. Kontrol inancı ifadelerine ek olarak yalnızca ekonomik ve diğer değişiklikler yüzünden riskten kaçınma ifadesi de eklenmiş olan zorluk gücü değişkeninde ortalamanın yüksek olması (5-7), belirtilen potansiyel zorluğun girişimcilik davranışını engellemeyeceğine dair inancı göstermekte, düşük olması (1-3) ise tersi inancın göstergesidir. Değişken genel ortalaması (4,31) ortaya çıkabilecek zorlukların işletmecilerin girişimci davranışlar içerisinde bulunması durumunda engel oluşturabileceği inancının pozitifte yakın nötr olduğu şeklinde yorumlanabilir. İşletmeciler, ülkedeki genel ve tarım politikalarının girişimci adımlar atmalarını engellediği (5,12) kanısındadır. Fakat evrak işleri, yasal işler gibi idari yükümlülüklerle ilgili işlere harcanan zamanın girişimci aktivitelerde bulunmalarında zorluk teşkil etmediği (3) düşüncesi olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.21. İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin zorluk güçleri

Zorluk Gücü (p_k)	Ortalama	Standart Sapma
İdari yükümlülüklerle ilgili harcadığım zamanın çok olması, girişimci aktivitelerde bulunmamı zorlaştırıyor.	3,00	1,91
Finansman ve kredi kısıtlılığı, girişimci kararlar almamın önünde bir engeldir.	4,26	1,83
Bilgi eksikliği nedeniyle girişimci faaliyetlerde bulunmam zordur.	4,19	1,79
Ekonomik ve diğer değişiklikler yüzünden riskten kaçınmaya çalışıyorum.	4,97	1,75
Ülkedeki genel ve tarım politikaları girişimci adımlar atmamı engellemektedir.	5,12	1,72
Zorluk Gücü-Genel	4,31	0,84

4.3. Planlanmış Davranış Teorisi Modelinin Güvenilirliği

Araştırmada, Antalya ili ilçelerinde serada sebze üretimi yapan 180 işletmeci ile yapılan anket çalışmasının teorik modellemesi kapsamında 9 ana kategoriden oluşturulan 98 alt değişkenin güvenilirliğini ölçme amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Likert tipi ölçeğin kullanıldığı anket sorularında aralıklı verinin güvenilirliğinin hesaplanmasında en iyi indeks olduğu için Cronbach alfa değeri dikkate alınmıştır (Ary vd., 2006). Niyet, tutum, algılanan davranış kontrolü, davranışsal inanç, normatif inanç ve kontrol inancı değişkenlerinin genel Cronbach alfa değerleri hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra değişkenlerin ölçülmesinde tabloda yer alan ifadelerin ankettan çıkarılması durumunda güvenilirlik değerlerinin nasıl değişeceği araştırılmıştır. Bu nedenle ifadelerin her birinin çıkarılması durumundaki güvenilirlik değerleri sunulmuştur. Uygulanan genel güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach alfa değeri 0,94 olarak bulunmuştur. Böylece Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde soruların (değişkenlerin) ölçümünün genel olarak tutarlı olduğu yorumu yapılabilir.

Çizelge 4.22, 14 alt değişkenden oluşan tarımsal girişimciliğe ilişkin niyet değişkeninin ve bu değişkene ilişkin ifadelerin güvenilirlik değerlerini göstermektedir. Tarımsal girişimciliğe ilişkin niyet değişkeninin Cronbach alfa değeri 0,91'dir. Davranışa yönelik niyetin ölçülmesi anlamlıdır. Gelecek yıllarda işletme büyüme,

teknolojiyi takip etme ve uygulama, çevreye dost ürünler yetiştirmek ve çevre kirliliğini önleme, gelecek yılda yeni sera yatırımı yapma, olabildiğince yüksek kâr elde etme, fırsat bulunduğu takdirde yeni faaliyetlere başlama, büyük riskler alma, diğer firmaların henüz yapmadığı girişimlerde bulunma, kendi işinin patronu olma, borçları ödeme, yeni ve modern alet-ekipman satın alma, işletmenin çevrede örnek alınmasını sağlama, yapılan işten zevk alma, önümüzdeki yıllarda teknolojiyi takip etme ve uygulama niyet ve istekleriyle ilgili ifadeler arasında ölçüm bazında tutarlılık olduğu görülebilmektedir.

Çizelge 4.22. Girişimciliğe ilişkin niyet ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Gelecek yıllarda işletmemi büyütme niyetindeyim.	0,89
Teknolojiyi takip eden ve uygulayan bir işletme olmak isterim.	0,89
Çevreye dost ürünler yetiştirmek ve çevre kirliliğini önlemek isterim.	0,90
Gelecek yılda yeni sera yatırımı yapabilirim.	0,90
Olabildiğince yüksek kâr elde etmek isterim.	0,90
Fırsatları gördüğüm takdirde benim için yeni olan faaliyetlere başlamaya niyetliyimdir.	0,90
Fırsatları gördüğüm takdirde büyük riskler almaya niyetliyimdir.	0,90
Diğer firmaların henüz yapmadığı girişimleri yapma konusunda istekliyimdir.	0,90
Kendi işimin patronu olmak isterim.	0,91
Borçlarımı ödemek isterim.	0,92
Yeni ve modern alet-makina satın almak isterim.	0,89
İşletmemin çevremde örnek alınmasını sağlarım.	0,90
Yaptığım işten zevk almak isterim.	0,91
Önümüzdeki yıllarda teknolojiyi takip eden ve uygulayan bir işletmemin olmasını isterim.	0,89
Genel güvenilirlik değeri	0,91

Genel tutumun araştırma modelinde ölçeklendirilmesinde birbirinden farklı kurgulanan alt değişkenler, indeks değerinin doğru hesaplanabilmesi için güvenilirlik analizine azdan çoğa doğru olacak şekilde aynı türde (Olumsuz/Olumlu, Yararsız/Yararlı, Kötü/İyi, Güvenilmez/Güvenilir, Hoş değil/Hoş) yeniden ölçeklendirilerek katılmıştır. 0,9 Cronbach alfa değerine sahip doğrudan tutumun 5 değişkeninin Cronbach alfa değerleri Çizelge 4.23.'de sunulmaktadır. Tutumun genel güvenilirlik değerinin yüksek olması sayesinde tutum değişkeninin ölçülmesinde anlamlılık bulunması yorumu yapılabilir. Girişimciliğe ilişkin tutumun olumsuz-olumlu, yararsız-yararlı, kötü-iyi, güvenilir-güvenilmez ve hoş-hoş değil özellikleriyle doğrudan ölçülmesinde tutarlılık bulunmaktadır.

Çizelge 4.23. Girişimciliğe ilişkin tutum ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Olumsuz-Olumlu	0,86
Yararsız-Yararlı	0,86
Kötü-İyi	0,87

Çizelge 4.23'ün devamı

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Güvenilir-Güvenilmez	0,92
Hoş-Hoş değil	0,88
Genel güvenilirlik değeri	0,90

Araştırma modelinde davranışsal inanç değişkeninin ölçülmesinin güvenilirliği ölçülmüştür. Davranışsal inanç değerlerine ilişkin genel güvenilirlik değeri (0,92) ve 17 alt değişkenin güvenilirlik değerleri Çizelge 4.24.'te verilmiştir. Davranışsal inanç değişkeninin ölçümü tutarlı olarak yapılmıştır. Yeni teknolojilere sahip olma, iyi tarım uygulamasına geçme, sözleşmeli tarım uygulamasına geçme, örnek çiftçi olma, borçların artması, insan sağlığına daha uygun üretim yapma, verim artışı sağlanması, işletme kayıtlarını tutma, daha fazla risk alma imkânı, yeniliklerden haberdar olma, pazarı izleme imkânını artırma, yeni müşteriler kazanma, satışları artırma, çevreyle daha etkili iletişim sağlama, işletme dışı geliri artırma, maliyetleri azaltma ve işletmeyi büyütme inançlarının birlikte ölçülmesinde tutarlılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.24. Girişimciliğe ilişkin davranışsal inanç ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Yeni teknolojilere sahip olmamı sağlayabilir.	0,91
İyi tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	0,91
Sözleşmeli tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	0,92
Örnek çiftçi olmamı sağlayabilir.	0,91
Borçlarımın artmasına neden olabilir.	0,92
İnsan sağlığına daha uygun üretim yapmamı sağlayabilir.	0,91
Verim artışı sağlayabilir.	0,91
İşletme kayıtlarını tutmamı sağlayabilir.	0,91
Daha fazla risk almama sebep olabilir.	0,92
Yeniliklerden haberdar olmama sebep olabilir.	0,91
Pazarı izleme imkânımı artırabilir.	0,90
Yeni müşteriler kazanmamı sağlayabilir.	0,90
Satışları artırmamı sağlayabilir.	0,90
Çevremle daha etkili iletişim kurmamı sağlayabilir.	0,90
İşletme dışı gelirimini artırmamı sağlayabilir.	0,91
Maliyetleri azaltmamı sağlayabilir.	0,91
İşletmemi büyütmemi sağlayabilir.	0,91
Genel güvenilirlik değeri	0,92

Davranışsal inançların bir bileşeni olan sonuç değerlendirmesi değişkeninin modeldeki güvenilirliği belirlenmiştir. Sonuç değerlendirmesi güvenilirlik değeri 0,87 olarak hesaplanmış ve bu değişkene ait 17 alt değişkenin Cronbach alfa değerleri Çizelge 4.25'da sunulmuştur. Hesaplanan güvenilirlik değeri ışığında sonuç değerlendirmesi değişkeninin modelde bulunmasının tutarlı olduğu belirlenmiştir.

Davranışsal inanç ifadelerinde belirtilen 17 olası sonuca ilişkin çiftçilerin bütün değerlendirmelerinde ölçüm bakımından tutarlılık bulunmaktadır.

Çizelge 4.25. Girişimciliğe ilişkin sonuç değerlendirmesi ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa istatistiği (ifade çıkarıldığında)
Yeni teknolojilere sahip olmam benim için iyidir.	0,86
İyi tarım uygulamasına geçmem benim için iyidir.	0,87
Sözleşmeli tarım uygulamasına geçmem benim için iyidir.	0,87
Örnek çiftçi olmak benim için iyidir.	0,86
Borçlarımın artması benim için kötüdür.	0,87
İnsan sağlığına daha uygun üretim yapmam benim için iyidir.	0,86
Verimin artması benim için iyidir.	0,86
İşletme kayıtlarını tutmak benim için iyidir.	0,86
Daha fazla risk almak benim için kötüdür.	0,86
Yeniliklerden haberdar olmak benim için iyidir.	0,85
Pazarı izleme imkânının artması benim için iyidir.	0,85
Yeni müşteriler kazanmak benim için iyidir.	0,85
Satışlarımı artırmak benim için iyidir.	0,85
Çevremle daha etkili iletişim kurmam benim için iyidir.	0,85
İşletme dışı gelirimi artırmak benim için iyidir.	0,86
Maliyetleri azaltmak benim için iyidir.	0,86
İşletmemi büyütmek benim için iyidir.	0,85
Genel güvenilirlik değeri	0,86

Davranışa yönelik öznel normun doğrudan ölçümünün güvenilirliği araştırılmıştır. Çizelge 4.26, öznel norm genel Cronbach alfa değeri (0,73) ve 9 alt değişkenin güvenilirlik değerlerini göstermektedir. Öznel normun doğrudan ölçümünün güvenilirliği yeterlidir. Öznel norm elemanlarının oluşturulmasında en yakın aile üyeleri, yakın arkadaşlar, iş arkadaşları, komisyoncu ve ihracatçılar, meslektaşlar, tohum, gübre ve ilaç bayileri, kredi kullanılan kuruluşlar, tarımla uğraşmayan komşular ve yayım elemanlarının kullanılması tutarlı olmuştur.

Çizelge 4.26. Girişimciliğe ilişkin öznel norm ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
En yakın aile üyelerim tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,74
Yakın arkadaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,70
İş arkadaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,65
Komisyoncu ve ihracatçılar tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,71
Meslektaşlarım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,67
Tohum, gübre ve ilaç bayileri tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,70

Çizelge 4.26'nın devamı

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Kredi kullandığım kurumlar tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,72
Tarımla uğraşmayan komşularım tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,73
Yayım elemanları tarafından girişimci olmam konusunda baskı hissediyorum.	0,72
Genel güvenilirlik değeri	0,73

Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde normatif inanç değişkeninin ve bu değişkeni oluşturan ifadelerin güvenilirliği hesaplanmıştır. Normatif inanç değişkeni güvenilirlik değeri (0,71) ve bu değişkenin 9 alt değişkenine ait Cronbach alfa değerleri Çizelge 4.27'de verilmiştir. Modelde normatif inanç değişkeninin bulunması tutarlıdır. Ayrıca öznel norm elemanlarının düşünceleriyle ilişkin inanç ifadelerinin tümünde ölçüm bazında tutarlılık bulunmaktadır.

Çizelge 4.27. Girişimciliğe ilişkin normatif inanç ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
En yakın aile üyelerim girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,72
Yakın arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,68
İş arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,63
Komisyoncu ve ihracatçılar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,68
Meslektaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,62
Tohum, gübre ve ilaç bayileri girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,69
Kredi kullandığım kurumlar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,69
Tarımla uğraşmayan komşularım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,72
Yayım elemanları girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	0,68
Genel güvenilirlik değeri	0,71

Normatif inanç değişkeninin bir bileşeni olan uyum motivasyonu genel güvenilirlik değeri 0,78 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.28). Normatif inanç değişkeninin modelde ölçümü tutarlıdır. Öznel norm elemanlarının işletmeciler tarafından önemsenmesinin ölçümünde, ifadeler arasında yeterli tutarlılığın sağlandığı söylenebilir.

Çizelge 4.28. Girişimciliğe ilişkin uyum motivasyonu ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Ailenizin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,80
Yakın arkadaşlarınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,77
Müşterilerinizin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,72
Komisyoncu ve ihracatçıların sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,72
Diğer çiftlik komşularınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,71
Tohum, gübre ve ilaç bayilerinin sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,75
Kredi kullandığınız kuruluşların sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,77
Tarımla uğraşmayan komşularınızın sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,75
Yayım elemanlarının sizin yapmanız gerektiğini düşündükleri şeyleri ne kadar önemsiyorsunuz?	0,78
Genel güvenilirlik değeri	0,78

Algılanan davranış kontrolü değişkeninin doğrudan ölçümü güvenilirlik bakımından değerlendirilmiştir. Algılanan davranış kontrolü Cronbach alfa değeri (0,68) ve alt değişkenlerinin değerleri Çizelge 4.29’da sunulmuştur. Bu değişkenin doğrudan ölçümü, araştırma modelinde tutarlılığın sağlanmasını engellemektedir. Genel güvenilirlik dışında, sebze üretim maliyetini düşürme, üretim sürecini takip etmede yeterli imkâna sahip olma, sebze satış fiyatını artırabilme, kullanılacak tohum çeşidine karar verme, önemli kararlar almadan önce kendini bilgilendirme, seracılık ve çiftçilikle ilgili yasa ve mevzuatları takip edebilme, seracılık ve çiftçilikle ilgili bilgi bulmada internetten faydalanma, işletme analizi ve ürün hedeflerini gözden geçirme, hastalık ve zararlılarla mücadele etme ifadelerinin birlikte ölçülmesinin, aralarındaki tutarlılığın yeterli ölçüde sağlanmasıyla sonuçlandırığı yönünde yorumlanabilir.

Çizelge 4.29. Girişimciliğe ilişkin algılanan davranış kontrolü ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Sebze üretim maliyetini daha da düşürebilirim.	0,65
Üretim sürecini takip etmek için yeterli imkânım var.	0,65
Sebze satış fiyatını artırabilirim.	0,68
Kullanılacak tohum çeşidine kendim karar veririm.	0,68
Önemli kararlar almadan önce kendimi bilgilendiririm.	0,63
Seracılık ve çiftçilikle ilgili yasa ve mevzuatları takip ederim.	0,63
Seracılık ve çiftçilikle ilgili bilgi bulmak için internetten faydalanırım.	0,65
Tarımsal işletme sonuçlarımın analizini yaparak ürün hedeflerimi gözden geçiriyorum.	0,62

Çizelge 4.29'un devamı

İfadeler	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
Hastalık ve zararlılarla mücadelede kendimi yeterli görüyorum.	0,66
Genel güvenilirlik değeri	0,68

Algılanan davranış kontrolünün dolaylı ölçümünde kontrol inancı değişkeni ve bu değişkenin bir bileşeni olan zorluk gücü değişkeninin güvenilirliği hesaplanmıştır. Söz konusu çizelge, zorluk inancı (0,46), zorluk gücü (0,58) ve bu değişkenlere ait alt değişkenlerin güvenilirlik değerlerini göstermektedir. Tarımda girişimcilikle ilgili bilgi eksikliği bulunmasına (0,24) ve girişimci işletmeler için finansman ve kredi bulma zorluğuna (0,33) yönelik inanç ifadesi çıkarıldığında zorluk inancının ölçümü tutarsız hale gelmektedir. Bu değişkenlerde güvenilirlik değerlerinin diğer değişkenlere görece düşük olmasının, bu değişkenlere ilişkin ifadelerde anket katılımcılarının cevaplarındaki homojenlikten kaynaklandığı düşünülebilir (Ary vd., 2006).

Çizelge 4.30. Girişimciliğe ilişkin kontrol inancı ve zorluk gücü ifadelerinin güvenilirlik analizi

İfadeler (Kontrol İnancı)	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)	İfadeler (Zorluk Gücü)	Cronbach Alfa İstatistiği (ifade çıkarıldığında)
İşletmemde idari yükümlülüklerle ilgili işlere çok fazla zaman harcıyorum.	0,48	İdari yükümlülüklerle ilgili harcadığım zamanın çok olması, girişimci aktivitelerde bulunmamı zorlaştırıyor.	0,63
Girişimci işletmeler için finansman ve kredi bulmak zordur.	0,33	Finansman ve kredi kısıtlılığı, girişimci kararlar almamın önünde bir engeldir.	0,46
Tarımda girişimcilikle ilgili bilgi eksikliği olduğunu düşünüyorum.	0,24	Bilgi eksikliği nedeniyle girişimci faaliyetlerde bulunmam zordur.	0,56
Ekonomik ve genel tarım politikaları çiftçilerin girişimci olmasını engellemektedir.	0,49	Ekonomik ve diğer değişiklikler yüzünden riskten kaçınmaya çalışıyorum.	0,48
Genel güvenilirlik değeri	0,46	Ülkedeki genel ve tarım politikaları girişimci adımlar atmamı engellemektedir.	0,46
		Genel güvenilirlik değeri	0,58

4.4. Çiftçilerin Girişimcilik Niyetleri ile Tutum, Özne Norm ve Algılanan Davranış Kontrollerinin İlişkisi

Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde çiftçilerin girişimcilik davranışına yönelik niyetleri ile tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin ilişkili

olduğu düşünülmektedir. Ayrıca işletmecinin tutumları, öznel normları ve algılanan davranış kontrolleri, inançları tarafından etkilenmektedir (Ajzen ve Madden, 1986). Bir işletmecinin girişimci davranış uygulamaya yönelik niyeti, o davranışın sonuçlarını faydalı görüyorsa (tutum), o davranışı uygulama konusunda sosyal bir baskı hissediyorsa (öznel norm) ve girişimci bir davranışı işletmelerine uygulama konusunda kendisini yeterli görüyorsa (algılanan davranış kontrolü) daha yüksek olacaktır. Bu nedenle araştırmada belirtilen değişkenlerin arasındaki ilişkilerin varlığının araştırılması önemlidir. Çizelge 4.31 tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü değişkenlerinin doğrudan ölçümleriyle niyet arasındaki Spearman sıra korelasyonlarını göstermektedir. Buna göre niyet ile en güçlü ilişkilendirilecek değişkenin algılanan davranış kontrolü olduğu görülmektedir. Tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü değişkenlerinin tamamı niyet ile pozitif korelasyonludur. Böylece " H_1 : Antalya ilinde serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik davranışına yönelik tutumları, girişimcilik niyetleri ile pozitif ilişkilidir." hipotezi red edilememektedir. İşletmecilerin girişimcilik davranışına yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin doğrudan ölçümleri, niyetleri ile pozitif ilişkilidir. Girişimcilikle ilgili davranışlar hakkındaki tutumlar, öznel normlar ve algılanan davranış kontrolleri arttıkça girişimcilik niyetleri de artmaktadır.

Çizelge 4.31. Girişimcilik niyetleri ile, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü korelasyon katsayıları

Doğrudan ölçümler	Ortalama	Niyet ile korelasyon	P Değerleri*
Tutum	4,40	0,38	0,00
Öznel Norm	3,48	0,43	0,00
Algılanan Davranış Kontrolü	4,26	0,49	0,00

*: Sıra korelasyon p değerleridir

İşletmecilerin girişimcilikle ilgili tutumları, öznel normları ve algılanan davranış kontrollerini, bu davranışlara ait inançları etkilemektedir. İşletmecinin bir davranışla ilgili olumlu, faydalı, güvenilir, hoş, iyi anlamlarında tutumunu, o davranışın sonuçlarıyla ilgili davranışsal inançları oluşturmaktadır. Çizelge 4.32, davranışsal inanç ifadelerinin tutumun doğrudan ölçümü ile korelasyonlarını sunmaktadır. Girişimcilik tutumunun çevreyle iletişim kurma inancıyla olan korelasyonu en yüksek, borçların artması inancıyla olan korelasyonu en düşüktür. Tutum değişkeni, davranışsal inanç ifadelerinin tümü ile pozitif korelasyonludur. Bu sebeple " H_2 : Tutumun doğrudan ölçümü, davranışsal inanç ile pozitif ilişkilidir." hipotezi red edilemez. İşletmecilerin girişimciliğe yönelik tutumlarının doğrudan ölçümleri ile davranışsal inançları arasında pozitif bir ilişki vardır. Girişimciliğe yönelik davranışsal inançların değişimi ile tutumların değişimi aynı yönde olacaktır.

Çizelge 4.32. Tutumun doğrudan ölçümü ile davranışsal inançların korelasyon katsayıları

Davranışsal İnançlar ($b_i \times e_i$)	Ortalama	Tutum ile korelasyon	P Değerleri*
Yeni teknolojilere sahip olmamı sağlayabilir.	4,53	0,34	0,00

Çizelge 4.32'nin devamı

Davranışsal İnançlar ($b_i \times e_i$)	Ortalama	Tutum ile korelasyon	P Değerleri*
İyi tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	3,42	0,26	0,00
Sözleşmeli tarım uygulamasına geçmemi sağlayabilir.	2,94	0,26	0,00
Örnek çiftçi olmamı sağlayabilir.	4,49	0,29	0,00
Borçlarımın artmasına neden olabilir.	4,47	0,03	0,73
İnsan sağlığına daha uygun üretim yapmamı sağlayabilir.	4,98	0,34	0,00
Verim artışı sağlayabilir.	4,88	0,27	0,00
İşletme kayıtlarını tutmamı sağlayabilir.	4,22	0,22	0,00
Daha fazla risk almama sebep olabilir.	4,53	0,05	0,49
Yeniliklerden haberdar olmama sebep olabilir.	4,29	0,29	0,00
Pazarı izleme imkânımı artırabilir.	4,02	0,36	0,00
Yeni müşteriler kazanmamı sağlayabilir.	4,07	0,39	0,00
Satışları artırmamı sağlayabilir.	4,48	0,41	0,00
Çevremle daha etkili iletişim kurmamı sağlayabilir.	4,12	0,41	0,00
İşletme dışı gelirimi artırmamı sağlayabilir.	3,29	0,26	0,00
Maliyetleri azaltmamı sağlayabilir.	3,16	0,33	0,00
İşletmemi büyütmemi sağlayabilir.	4,34	0,35	0,00

*: Sıra korelasyon p değerleridir

İşletmecilerin girişimciliğe ilişkin hissettikleri sosyal baskıyı ifade eden öznel normları, bu baskıyla ilişkili normatif inançları tarafından etkilenmektedir. İşletmeciler, sosyal çevresinin herhangi bir elemanından kendilerinin girişimci faaliyetlerde bulunması yönünde bir düşünce sezmeleri durumunda kendileri üzerinde girişimcilik davranışı uygulamaya yönelik hissettikleri baskı artmaktadır. Öznel normun doğrudan ölçüm ortalamaları ile normatif inanç ifadelerinin Spearman sıra korelasyon değerleri Çizelge 4.33'de sunulmaktadır. İş arkadaşları ve meslektaşların girişimciliğe yönelik öznel norm ile yüksek düzeyde ilişkili olduğu görülmektedir. İşletmecinin iş arkadaşları ve meslektaşları tarafından girişimci faaliyetlerde bulunma gerekliliği düşüncesi arttıkça, kendileri tarafından hissedilen baskı da artmaktadır. Öznel normun ilişki düzeyinin en düşük olduğu değişken ise en yakın aile üyeleridir. Aile üyelerinin işletmeci hakkında girişimci faaliyetlerde bulunması gerektiği düşüncesi, kendisi üzerinde bir baskı oluşturmamaktadır. Normatif inanç unsurları ile öznel normun doğrudan ölçümü arasındaki korelasyonların tamamı pozitifdir. 17 değişkenden ikisi (borçların artması ve risk alma inançları) ile tutum arasındaki korelasyonun anlamlılığı bulunmamaktadır. Böylece " H_3 : Öznel normun doğrudan ölçümü, normatif inanç ile pozitif ilişkilidir." hipotezi kısmen red edilir. İşletmecilerin öznel normlarının doğrudan ölçümü ile normatif inançları arasında pozitif bir ilişki vardır. Girişimcilikle ilgili işletmecilerin sosyal çevrelerinden gördüğü düşünceler, kendileriyle ilgili girişimcilik baskısıyla aynı yönde değişme göstermektedir.

Çizelge 4.33. Öznel normun doğrudan ölçümü ile normatif inançların korelasyon katsayıları

Normatif İnançlar ($n_j \times m_j$)	Ortalama	Öznel Norm ile korelasyon	P Değerleri*
En yakın aile üyelerim girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	5,17	0,26	0,00
Yakın arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	4,62	0,47	0,00
İş arkadaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,41	0,66	0,00
Komisyoncu ve ihracatçılar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,97	0,46	0,00
0Meslektaşlarım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,61	0,68	0,00
Tohum, gübre ve ilaç bayileri girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	4,38	0,39	0,00
Kredi kullandığım kurumlar girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	1,93	0,39	0,00
Tarımla uğraşmayan komşularım girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	2,21	0,27	0,00
Yayım elemanları girişimci faaliyetlerde bulunmam gerektiğini düşünüyorlar.	3,43	0,47	0,00

*: Sıra korelasyon p değerleridir

İşletmecilerin girişimcilikle ilgili kişisel, teknik ve idari yeterliliklerinin göstergesi olan algılanan davranış kontrolleri, girişimcilik davranışına yönelik zorlukların bulunduğuyla ilgili inançları tarafından etkilenmektedir. İşletmeciler, girişimci bir davranışı uygulamada önlerinde zorluklar görmekte ise bu durum kendilerini üretim, işletme ve pazarlama ile ilgili eylemlerindeki kontrollerini artırmaya yöneltmektedir. Kontrol inancı ifadeleriyle algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü arasındaki Spearman sıralı korelasyon değerleri Çizelge 4.34’de sunulmaktadır. İşletmelerinde idari yükümlülüklerle ilgili harcadığı zamanın fazla olması girişimciliğe yönelik algılanan davranış kontrolleri ile 0,45 korelasyonlu pozitif bir ilişkiye sahiptir. İşletmede harcanan zamanın fazla olması durumu ile kontrol ve yeterlilik faaliyetleri aynı yönde değişmektedir. Ekonomik ve genel tarım politikalarının ise görece daha nötr bir ilişkisi bulunmaktadır. Kontrol inancı ifadelerinin tamamı, algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü ile pozitif korelasyonludur. Belirlenen 4 değişkenden yalnızca ekonomik ve genel tarım politikalarının zorluğu inancı ile algılanan davranış kontrolü arasındaki ilişkinin anlamlılığı bulunmamaktadır. Bu nedenle " H_4 : Algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü, kontrol inancı ile pozitif ilişkilidir." hipotezi kısmen red edilir. İşletmecilerin algılanan davranış kontrolleri ile kontrol inançları arasındaki ilişkinin yönü pozitifdir. Böylece algılanan davranış kontrolü ile kontrol inançlarının aynı yönde değişim gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çizelge 4.34. Algılanan davranış kontrolünün doğrudan ölçümü ile kontrol inançlarının korelasyon katsayıları

Kontrol İnançları ($c_k \times p_k$)	Ortalama	Algılanan Davranış Kontrolü ile korelasyon	P Değerleri*
İşletmemde idari yükümlülüklerle ilgili işlere çok fazla zaman harcıyorum.	3,19	0,45	0,00
Girişimci işletmeler için finansman ve kredi bulmak zordur.	4,06	0,23	0,00
Tarımda girişimcilikle ilgili bilgi eksikliği olduğunu düşünüyorum.	4,41	0,35	0,00
Ekonomik ve genel tarım politikaları çiftçilerin girişimci olmasını engellemektedir.	5,23	0,05	0,54

*: Sıra korelasyon p değerleridir

5. SONUÇLAR

Bu çalışma ile Antalya ilinde serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik davranışları ve kararları incelenmiştir. Çalışma kapsamında örnekleme ilişkin demografik bilgiler, çiftçilerin karakteristik özellikleri, üretim deseni ve işletmelere ait mali veriler ele alınmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesinin ve değişkenlerin anlamsal olarak ihtiva ettiği görüş, eğilim, yargı ve değerlendirme ifadeleri oluşturulmuştur. Girişimcilik davranışlarının doğrudan ve dolaylı etkileyenlerinin davranışta rolü bulunduğu temeline dayanan Planlanmış Davranış Teorisi'nden faydalanılmıştır. Çalışmanın nicel ve nitel hedefleri ışığında işletmecilerin görüş, düşünce ve değerlendirmeleri alınmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, işletmecilerin girişimcilik niyetlerinin pozitif olduğu gözlenmiştir. Kendi işinin patronu olma, yaptığı işten zevk alma, çevreye dost ürünler yetiştirme ve çevre kirliliğini önleme, borçların ödenmesi, işletmelerinin çevrelerinde örnek alınması ve yüksek kâr elde etme amaçları işletmecilerin girişimcilik niyetlerinin en baskın göstergeleridir. Girişimcilik niyetlerine dönük gelecekte sera yatırımı yapma ve işletme büyütme niyetlerinin ise işletmeciler arasında daha az karşılık bulduğu, mevcut sera varlığını muhafaza etme eğiliminin yaygın olduğu söylenebilir.

Girişimciliğin olumlu, yararlı, iyi ve hoş olduğu tutumuna sahip işletmeciler bunlara zıt olarak girişimcilik davranışını güvenilir bulmamaktadır. Daha girişimci bir davranışla üretim yaptıkları takdirde insan sağlığına uygun üretim yapma, farklı üretim veya ilaçlama teknikleriyle verim artışı sağlama, yeni teknolojilere sahip olabilme ve risk alabilme gibi kendileri için faydalı buldukları durumlarla karşılaşabilecekleri inancına sahip olan işletmecilere göre aynı davranış tipi sözleşmeli tarıma yönelme, maliyetleri azaltma ve işletme dışı gelirler sağlama gibi avantajlı durumlar sağlamayacaktır. Girişimci davranışın belirtilen potansiyel avantajlarıyla ilgili işletmecilerin sonuca yönelik değerlendirmeleri olumludur. Niteliksel bir bulgu olarak, işletmeciler arasında iyi tarım uygulamalarının faydalı fakat yüksek sermaye gerektirdiği düşüncesinin yaygın olduğu gözlenmiştir.

İşletmeciler, sosyal çevrelerinden girişimci faaliyetlerde bulunma konusunda ortalama düzeyde bir baskı hissetmektedirler. Bu baskıların genellikle en yakın aile üyeleri ve yakın arkadaşlarından kaynaklandığı belirlenmiştir. İşletmeciler kredi kullandıkları kurumlardan ve tarımla uğraşmayan komşuları tarafından girişimci olmaları konusunda etkili bir baskı görmemektedirler. Aynı şekilde aile üyeleri ve yakın arkadaşlarının kendileri hakkında girişimci faaliyetlerde bulunmaları gerektiği düşüncesi gözlemekte fakat kredi kullandığı kurumlar ve tarımla uğraşmayan komşularında böyle bir düşünce görmemektedirler. İşletmecilerin düşüncelerini en çok önemsedikleri sosyal çevrelerinin ise yine en yakın aile üyeleri ve yakın arkadaşları, düşüncelerinin kendileri için önem düzeyinin görece daha düşük olduğu sosyal çevrelerinin kredi kullandıkları kuruluşlar ve tarımla uğraşmayan komşuları olduğu söylenebilir.

İşletmecilerin girişimcilik faaliyetlerine ilişkin algıladıkları davranış kontrolleri olumludur. Kullanılacak tohum çeşidine karar verme, önemli kararlar vermeden önce kendilerini bilgilendirme ve hastalık ve zararlılarla mücadele etmede kendilerini yeterli gören işletmecilerin, ürettikleri sebzelerin satış fiyatını artırma ve sebze üretim

malijetlerini dűűűrme konularında ise yeterli kontrollerinin bulunmadığı gözlenmiştir. Giriűimcilik faaliyetlerinin önünde bir engel olarak ekonomik ve genel tarım politikalarının bulunduğu ve girişimci aktivitelerde bulunmalarını zorlaştırdığı, işletmelerinde idari yükümlölüklerle ilgili harcadıkları zamanın yoğun olmadığı ve girişimci aktivitelerde bulunmalarını engellemediğı bulgusu elde edilmiştir.

İűletmecilerin girişimcilik davranışlarını ve kararlarının incelenmesinde belirleyici olarak niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin Planlanmış Davranış Teorisi çerçevesinde hangi düzeyde ölçülebileceğı sorusu, devamında güvenilirlik analizi uygulanma gerekliliğini öne çıkarmıştır. Hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı (0,94) neticesinde niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü değişkenlerinin tamamında ölçeklendirmenin anlamlı olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın ana hedeflerine yönelik oluşturulan hipotezlerin test edilmesinde parametrik olmayan Spearman sıra korelasyonu analiz yöntemi kullanılmıştır. İűletmecilerin tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin niyetleriyle pozitif bir ilişki sergilediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Planlanmış Davranış Teorisi kapsamında tutumun dolaylı bir etkeni olarak davranışsal inançlarla pozitif ilişkili olduğı, hesaplanan korelasyon ile belirlenmiştir. Satışları artırma (0,41), çevreyle etkili iletişim (0,41) ve yeni müşteriler kazanma (0,39) inancı arttıkça işletmeciler arasında girişimcilik faaliyetlerine yönelik tutum daha olumlu olmaktadır. Borçların artması ve risk alma inançları arttığı takdirde ise girişimcilik tutumundaki artış göreceli olarak daha düşüktür.

İűletmecilerin öznel normları ve normatif inançları arasında pozitif ilişki olduğı tespit edilmiştir. Meslektaşları (0,68) ve iş arkadaşlarının (0,66) kendileri hakkında girişimci davranışta bulunma gerekliliğı düşüncelerinin artması, işletmeciler üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Tarımla uğraşmayan komşularının kendileri üzerindeki baskıyı artırma düzeylerinin daha düşük olduğı söylenebilir.

Algılanan davranış kontrolü ve kontrol inancı arasındaki ilişkinin yönü pozitif bulunmuştur. İűletmecilerin girişimcilik davranışlarına yönelik zorluklar olduğına yönelik inançlarının artması, girişimci aktivitelerdeki kontrollerini artırmaktadır.

Elde edilen bulgular ışığında serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik özelliklerinin artırılmasında niyet, tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrollerinin öneminin anlaşılması faydalı olabilecektir. Ayrıca girişimcilik davranışlarını etkileyen bu bileşenleri geliştirmeye yönelik aktivitelerde bulunulabilir. Gerçekleştirilebilecek faaliyetler arasında işletmecilerin çalışma sonucu ortaya konulmuş olan niyetleri, öznel norm ve algılanan davranış kontrol ifade ve inançlarından görece daha düşük olanlarının artırılmasına yönelik uygulamalar planlanması, girişimcilik davranışının geliştirilmesinde daha etkin sonuçlar alınmasına imkân tanıyacaktır.

Küreselleşen tarım piyasalarının daha fazla risk alma gerekliliğini artırmasına yönelik olarak işletmecilerin risk alma inançları ile tutumları arasında bir denge kurulabilir. Dönemsel satış fiyatlarındaki belirsizlik, ilaç ve gübre gibi girdi

maliyetlerindeki artış, ürün taleplerindeki dalgalanma ve işçi bulmadaki dengesizliği giderici önlemler alınabilir. Arazi fiyatlarındaki artışla da orantılı olarak çiftçilerin gelecekte sera yatırımı yapma ve işletme genişletme niyetlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu yönde işletmecilerin girişimcilikle ilgili güvenilmez olacağı tutumu giderilebilir. Ek olarak, işletmeciler sözleşmeli tarım ve iyi tarım uygulamalarının kapsamı, maliyetlerin azaltılması ve işletme dışı gelirlerini artırma yolları ve fırsatlarla ilgili bilgilendirilmelidir.

Girişimcilik davranışı ve girişimcilik faaliyetleriyle ilgili işletmecilerin kredi kullandığı kuruluşlar ve tarımsal kamu kuruluşlarının ziraat mühendisleri aracılığıyla bilgi akışının artırılması, girişimciliğe yönelik davranış niyetlerinde artışa etki sağlayacaktır. Devlet tarafından danışmanlık desteğinin artışı, bu yönde atılacak adımlardan biri olabilecektir. Serada sebze üretimi yapan işletmecilerin girişimcilik davranışları ve kararlarına ilişkin bu araştırma sonuçları doğrultusunda ekonomik ve genel tarım politikalarının, ortaya konan hedeflerin, seracılık ile ilgili bu yönde gerçekleştirilmesi planlanan eğitim, hibe ve teşviklerin yararlı olacağına inanılmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- Ajzen, I. and Fishbein, M. 1980. Understanding attitudes and predicting social behavior. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall Inc, 278 p.
- Ajzen, I. and Madden, T.J. 1986. Prediction of goal-directed behavior: Attitudes, intentions and perceived behavioral control. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22(5): 453-474.
- Ajzen, I. 2001. Nature and operations of attitudes. *Annual Review of Psychology*, 52: 27-58.
- Ary, D. Jacobs, L.C., Razavieh, A., Sorensen, C. 2006. Introduction to research in education (7th ed.). Belmont, C.A.: Thomson Wadsworth, 688 p.
- Bergevoet, R.H.M. 2005. Entrepreneurship of Dutch dairy farmers, Doktora tezi, Wageningen University, Wageningen, 192 s.
- Borges, C., Tete, M.F., Limongi, R., de Almeida, M.I.S. 2014. Experiential learning as teaching strategy for entrepreneurship: assessment of a Brazilian experience. *Int. J. Innovation and Learning*, 16(4): 428-447.
- Borges, J.A.R. 2015. The role of Psychological Factors in the Adoption of Improved Natural Grassland by Brazillian Cattle Farmers in Biome Pampa. Doktora tezi, Wageningen University, Wageningen, 182 s.
- Bruijnis, M., Hogeveen, H., Garforth, C., Stassen, E. 2013. Dairy farmers' attitudes and intentions towards improving dairy cow foot health. *Livestock Science*, 155: 103-113.
- Bryant, C.R. 1989. Entrepreneurs in the rural environment. *Journal of Rural Studies*, 5(4): 337-348.
- Burton, R.J.F., Wilson, G.A. 2006. Injecting social psychology theory into conceptualisations of agricultural agency: towards a post-productivist farmer self-identity? *J. Rural Stud*, 22: 95-115.
- Chell, E., Haworth, J.M. and Brearley, S. 1991. The Entrepreneurial Personality: Concepts, Cases and Categories, Routledge, London, 313 p.
- Chiang, L. 2013. An Evaluation of the Levels of Entrepreneurship and Competitive Advantages in Small Midwestern Agritourism Businesses. Doktora tezi, Iowa State University, Iowa, 99 s.
- Çınar, G., Armağan, G., Özden, A., Çınar, N. 2017. Çiftçiler için Girişimcilik Ölçeği Geliştirilmesi ve Çiftlik Performansı Üzerindeki Etkisi. *Tarım Ekonomisi Dergisi* 23(3): 323-333.
- De Wolf, P. and Schoorlemmer, H. 2007. Exploring the significance of entrepreneurship in agriculture. Research Institute of Organic Agriculture, Frick, 116 p.
- Dutta, S. 2004. Rural Industrial Entrepreneurship: The Case of Bardhaman District in West Bengal. Doktora Tezi, Wageningen University, Wageningen, 390 s.
- Elfring, T. 1999. Reviving entrepreneurship (in Dutch) Oplevend ondernemerschap. Wageningen Universiteit, Wageningen.

- Eurostat. 2007. Eurostat regional yearbook 2007. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 162 p.
- Francis, J., Eccles, M.P., Johnston, M., Walker, A.E., Grimshaw, J.M., Foy, R., Kaner, E.F.S., Smith, L. and Bonetti, D. 2004. Constructing questionnaires based on the theory of planned behaviour: A manual for health services researchers. Centre for Health Services Research, University of Newcastle upon Tyne.
- Gonzalez, O., Benito, J. 2009. Role of entrepreneurship and market orientation in firms' success. *European Journal of Marketing*, 43(3/4): 500-522.
- Gnyawali, D. and Fogel, D. 1994. Environments for entrepreneurship development: key dimensions and research implications. *Entrepreneurship, Theory and Practice*, 18(4): 43-62.
- Grunert, K.G., Harmsen, H., Meulenbergh, M., Kuiper, E., Ottowitz, T., Declerck, F. and Göransson, G. 1997. A framework for analysing innovation in the food sector, Products and process innovation in the food industry. Springer, Boston, pp. 1-37.
- Horasan, B. 2014. Aydın İli Tarım Sektörünün Girişimcilik Yönüyle Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 95 s.
- Jensen, B.J. 2016. Entrepreneurs' Perceived Factors of Success and Barriers-to-Entry for Small Business and Farm Operations in Rural Paraguay, Yüksek Lisans Tezi, 104 s.
- Kao, J.J. 1993. Entrepreneurship, creativity and organizations. Prentice-Hall, 496 s.
- Katila R.A. and Ahuja G. 2002. Something old, something new: a longitudinal study of search behavior and new product introduction. *Academy of Management Journal*., 45(6): 1183–1194.
- Kuratko, D.F. and Hodgetts, R.M. 2001. Entrepreneurship: A Contemporary Approach, South-Western Thomson Learning, Ohio, 752 p.
- Leone, L., Perugini, M. and Ercolani, A.P. 1999. A comparison of three models of attitude-behavior relationships in the studying behavior domain. *European Journal of Social Psychology*, 29(3): 161-189 pp.
- Mather, A.S., Hill, G., Nijnik, M., 2006. Post-productivism and rural land use: cul desac or challenge for theorization? *Journal of Rural Studies* 22, 441–455.
- McElwee, G. 2004. A segmentation framework for the farm sector. 3rd Rural Entrepreneurship Conference, University of Paisley, United Kingdom.
- McClelland, D. C. 1987. Characteristics of successful entrepreneurs. *Journal of Creative Behavior*, 23(3): 219-233.
- McFarlane, R. 1996. Modelling the interaction of economics and socio-behavioural factors in the prediction of farm adjustment. *Journal of Rural Studies*, 12(4): 365-374.
- Modiba, M.D. 2009. An Entrepreneurial framework to enhance the agricultural sector in a district of the Limpopo Province, Master's Thesis, Potchefstroom Business School, Potchefstroom campus of the North-West University, South Africa, 109 p.

- Olsson, R. 1988. Management for success in modern agriculture. *European Review of Agricultural Economics*, 15(2-3): 239–259.
- Rezaei, S., Dana, L.P., Ramadani, V. 2017. Introduction to Iranian Entrepreneurship. In: Iranian Entrepreneurship, Springer International Publishing, Berlin, pp.1-11
- Rudman, C. 2008. Entrepreneurial Skills and their Role in Enhancing the Relative Independence of Farmers. Results and Recommendations from Research Project Developing Entrepreneurial Skills of Farmers, FİBL, Frick, 116 p.
- Shane S. and Venkataraman S. 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25 (1): 217-226.
- Schiebel, W. 2002. Entrepreneurial Personality Traits in Managing Rural Tourism and Sustainable Business In: *Agrarmarketing Aktuell* 2002/2003, 85-99 pp.
- Schumpeter, J.A. 1949. Theory of Economic Development. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 255 p.
- Timmons, J. A. and Spinelli, S. 2003. New venture creation: entrepreneurship for the 21 st century. 5th ed. McGraw-Hill/Irwin, New York, 666 p.
- TÜİK 2018. Türkiye Bitkisel Üretim İstatistikleri. <http://tuik.gov.tr> [Son erişim tarihi: 08.0.2019].
- Willock, J., Deary, I.J., Edwards-Jones, G. J., McGregor, M. J., Sutherland, A., Dent, B.J., Morgan, O., Grieve, R. 1999. The role of attitudes and objectives in farmer decision making: business and environmentally-oriented behaviour in Scotland. *J. Agric. Econ.*, 50(2): 286-303.
- Wilson, G.A. 2001. From productivism to post-productivism.and back again? Exploring the (un)changed natural and mental landscapes of European agriculture. *Transactions of the Institute of British Geographers* 26, 77–102.
- Winter, M. 1997. New policies and new skills: agricultural change and technology transfer. *Rural Sociology*, 37(3): 363-381.
- Wärneryd, K.E. 1988. The Psychology of Innovative Entrepreneurship. In: *Handbook of Economic Psychology*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, pp. 404-448.
- Vesala, H.T. and Vesala, K.M. 2010. Entrepreneurs and producers: Identities of Finnish farmers in 2001 and 2006. *Journal of Rural Studies*, 26(1): 21-30
- Yamane, T. (2001). Temel Örnekleme Yöntemleri. (Birinci Baskı). Çeviren: Alptekin ESİN, M. Akif BAKIR, Celal AYDIN ve Esen GÜRBÜZSEL. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

ÖZGEÇMİŞ

FURKAN YİĞİT

furkanyigit7@hotmail.com

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi
2016-2019	Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya
Lisans	Ankara Üniversitesi
2009-2014	Fen Fakültesi, İstatistik Bölümü, Ankara

MESLEKİ VE İDARİ GÖREVLER

Kısmi Zamanlı Personel	Ankara Üniversitesi
2011-2013	Ankara Üniversitesi Sağlık, Kültür, Spor Daire Başkanlığı, Ankara